

MESTER

MAGASINET OM GODT HÅNDVÆRK

40 års

pa sion

for fotofortællinger

MESTER udgives af Håndværkerforeningen København

Håndværkerforeningen København er en tværfaglig medlemsorganisation for selvstændige og ejerledere og har 1.900 medlemmer. Herudover er der tilsluttet 37 laug og brancheorganisationer. Læs mere om medlemskabet, foreningen og bestyrelsen på hfk.dk/om-os

MESTER udkommer 5 gange om året og sendes gratis til alle medlemmer af foreningen samt udvalgte virksomheder og brancheorganisationer

Er du interesseret i at modtage MESTER, så kan du tegne et gratis abonnement på hfk.dk/magasinet-mester

MESTER udgives med støtte fra Fonden Alderstrøst, der blandt andet yder støtte til fremme af godt håndværk

MESTER: 6. årgang nr. 32 september 2024
Næste udgave udkommer november 2024
ISSN: 2596-7118
ISSN online: 2596-7126

Udgives af: Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn
Dronningens Tværgade 2A
1302 København K
www.hfk.dk

Ansvarshavende: Christoffer Susé, csu@hfk.dk

Redaktion: Jakob Bo Andersen, jakob@hfk.dk
Peter Djurup, peter@djurup.com
saunte.io - tommy@saunte.dk

Design/AD: saunte.io - tommy@saunte.dk

Fotograf: Ricky John Molloy, mail@rickymolloy.com
Rie Neuchs, mail@rieneuchs.dk
Thomas Tolstrup, tt@thomastolstrup.com

Korrektur: Søren Norby

Annoncesalg: Christoffer Susé, csu@hfk.dk

Tryk: REDHILL
Tilsluttet: Danske Medier
Kontrolleret oplag: 3.576

Godt håndværk samler byen

Godt håndværk har sat et afgørende præg på det danske samfund, og gør det fortsat. Både i form af de konkrete produkter som håndværkeren producerer. Men også som et kulturbærende værdisæt.

Håndværkeren, hvad enten det er en bager eller en smed, forædler materialer og skaber på den måde værdi for medarbejdere, kunder og samfund.

Godt håndværk er også et værdisæt hvor værdier som kvalitet, omhu, reparerbarhed, flid og stræben efter det ypperste er bærende.

Håndværkerforeningen samler håndværksmestre og mennesker på tværs af fag og stand omkring godt håndværk. Vi hylder de unge der vælger en håndværksuddannelse, og for vores medlemmer er det centralt at være organiseret og tage medansvar for lokalområdet ved at skabe lokale arbejds- og lærepladser.

HÅNDVÆRKER
FORENINGEN
KBH

MESTER
Tegn gratis abonnement
Kig ind på: hfk.dk/magasinet-mester
eller scan qr-koden

Skills viser vejen

Jeg er lige landet fra Lyon i Frankrig hvor der de sidste dage er blevet afviklet WorldSkills, og hvor det danske Skillslandshold viste sig frem fra sin allerbedste side.

Men selvom jeg har pakket klaphatten ned, har jeg ikke gemt den væk. For allerede næste år går det jo løs i Herning når Danmark er vært for EuroSkills. Samtidig har regeringen og partierne i Folketinget udnævnt 2025 til 'Erhvervsuddannelsernes år'.

Ud over at det bliver en kæmpe fest med op mod 80.000 gæster, så er det også et helt unikt udstillingsvindue for erhvervsuddannelserne og for de kvaliteter og kompetencer der kræves af en dygtig håndværker.

Fra dansk side er ambitionerne om medaljer 'på hjemmebane' naturligvis tårnhøje.

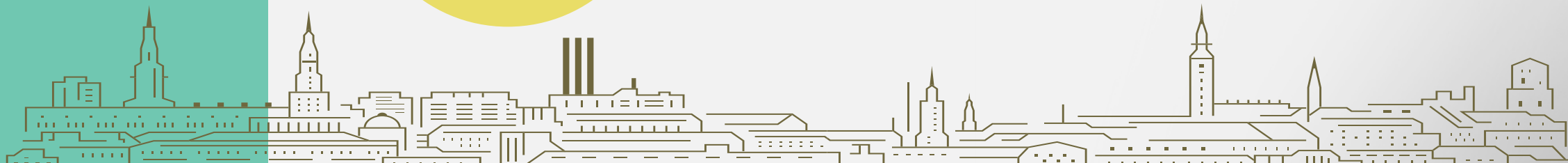
De ambitioner deler vi i Håndværkerforeningen og ikke mindst hos 'vores fond',

Stillinges Fond. Derfor har fondens bestyrelse afsat op til 1,5 millioner kroner i en såkaldt Guldpulje som de danske deltagere inden for håndværksfagene kan søge.

Ønsket er at støtte deltagerne i deres træning, så de bliver så dygtige at de kan vinde medalje. Det kan enten være ved at de rejser ud og deltager i andre landes nationale konkurrence, eller at de har et praktikophold på en erhvervsskole i Danmark eller udlandet.

Fra fondens side er der tale om en markant udlodning – men er det ikke fantastisk at vi i nutiden kan støtte fremtidens dygtige håndværkere, fordi en af fortidens dygtige håndværkere har tænkt ud over sig selv?

PER VANGEKJÆR
FORMAND

6

40 ÅRS PASSION FOR FOTOFORTÆLLINGER

Mød fotograf Lisbeth Holten og kom med på en udviklingshistorie i den visuelle verden.

18

TEMA KØBENHAVN ÆNDRER KARAKTER

For 30 år siden så vi en transformation af København hvor industri- og byggefagene flyttede fra det centrale København til industrivartererne i forstæderne.

I dag ser vi en ny transformation. Denne gang er det de små håndværksbutikker der i stigende grad lukker eller flytter ud af Københavns centrum.

40

GOLDFINGERS - A LONG LASTING LOVE AFFAIR

På 25. år danner Janne K. Hansen og Karl Ejnar Nybo parløb i guldmedeværkstedet Goldfingers i centrum af København.

32

LAUGENES OPVISNING FEJRER DET GODE HÅNDVÆRK

Til november fylder Laugenes Opvisning igen de smukke sale og saloner i Moltkes Palæ og præsenterer et overflødighedshorn af godt håndværk og unikke 'one of a kind'-kreationer.

40 års

Fotograffaget er et af de fag der befinder sig i grænseområdet mellem håndværk og kunst. Men uanset hvilken vinkel man ser faget fra, fortæller billedet altid en historie. Det har Lisbeth Holten været optaget af gennem 40 år. Ofte med en dagsorden, og altid med passion for den gode historie.

Med emner som arkitektur, arbejdsmiljø og transpersoner. Kom med på en udviklingshistorie i den visuelle verden.

Passion

FOTO RICKY JOHN MOLLOY, LISBETH HOLTEN
TEKST PETER DJURUP

for fotofortællinger

Lisbeth Holten bor og arbejder i en oase i storbyen. "Du skal bare gennem porten, ind i gården og op ad trappen," lyder vejledningen fra Lisbeth Holten da jeg skal ind i hendes studie og interviewe hende.

Som det ofte er, når man kommer ind gennem byens porte, åbner der sig en helt ny verden. Her i baggården er der legeplads, drivhus, træer, grønt græs og helt stille, på trods af at vi befinder os på Gammel Kongevej midt på Frederiksberg.

Når man går op ad den udvendige trappe, træder man nærmest direkte ind i køkkenet i den store lejlighed der er udgangspunktet for Lisbeth Holtens liv og virke.

"Her havde jeg tidligere sort/hvidt mørkekammer, og inde ved siden af havde jeg farvemørkekammer", fortæller hun mens kaffen bliver brygget. Et første tydeligt tegn på at fotograffaget har forandret sig meget gennem tiden.

I dag er faget digitaliseret, og rent praktisk kan man se på de rum som nu indgår i den kombinerede bolig og arbejdsplads at det giver mere plads. Det er slut med fremkalder- og fikservæske i store kar med en ram lugt af kemikalier, og slut med det røde lys som fotografer tidligere arbejdede i når der blev fremkaldt sort/hvide billeder på fotopapir der ikke tålte andet lys end det røde.

"Dengang jeg fremkaldte billeder her, eksperimenterede jeg meget med forskellige væsker for at få forskellige effekter i billederne når jeg fremkaldte. Den proces foregår nu i stedet i Photoshop (program som fotografer typisk redigerer billeder i - red.) hvor jeg kan lave det samme digitalt," siger Lisbeth Holten.

Arkitektur og fotografi

Hun har været selvstændig siden hun blev uddannet i 1983. Allerede dengang hang de faste job som fotograf ikke på træerne, så det var naturligt at starte sin egen virksomhed efter uddannelsen som for Lisbeth Holtens vedkommende var lidt anderledes end for andre fotografer.

"Jeg synes at fotografiet var et virkelig godt medie til at fortælle historier. Jeg var en del af en politisk bevægelse der kæmpede for at de gamle ejendomme i byerne ikke skulle rives ned. Jeg er uddannet som arkitekt med visuel kommunikation. Det var en to-strengt uddannelse fra Kunstakademiet som man kunne tage dengang. Det visuelle var i høj grad fotografi, og uddannelsen gav mig derfor naturligt interesse for arkitektur og fotografi i kombination," siger Lisbeth Holten.

Dengang var det diasshows der var det foretrukne medie for fotografen der rettede sin fokus på netop byens rum.

"Mit afgangsprøveprojekt var fotografisk og var et diasshow med seks projektorer der viste diasbilleder om nedrivningen af Nørrebro og betydningen for de mennesker der blev flyttet ud i forstæderne. Jeg brændte for at give en stemme til invalidepensionisten og andre sårbare der var blevet smidt ud af Nørrebro. Jeg har altid været politisk engageret, og det har smittet af på mit arbejde," siger Lisbeth Holten om projektet og fortsætter:

Politisk

Dias fra afgangsprøveprojektet med fotos fra hhv. Nørrebro og forstæderne. Lisbeth på arbejde på det nederste dias i de sene nattetimer.

Nedrivningen af Den sorte firkant på Nørrebro taget af Lisbeth Holten i 1983.

"Jeg forsøgte at understrege skønheden i det forfaldne og det alternative ved at fotografere det lidt reklameagtigt og filmisk. Der var meget knald på farverne og polfiltre og alle de andre tricks man brugte dengang for at give fotografiet et interessant look."

Red Kødbyen

Lisbeth Holtens afgangsprøveprojekt satte fokus på de mennesker der blev ramt af nedrivningerne i byen ved at tage dem ind i fotostudiet og portrættere dem som kun kendte mennesker ellers blev det. Billedshowet blev vist i byens biografer og medborgerhuse. På den måde satte hun byens udvikling til debat for alle, og afgangsprøveprojektet var medvirkende til at hun fik en opgave i Kødbyen.

"Det var tilbage i slutningen af 1980'erne hvor der var planer om at rive Kødbyen ned. Jeg blev hyret af byfornyelsesselskabet til at fotografere området og bygningerne, og vise vigtigheden af at den skulle bevares. Jeg lavede et stort lysbilledshow fra Kødbyen, og resultatet var med til at stoppe planerne om nedrivningen. Så jeg føler, at jeg har været med til at sætte mit spor i byen med mine fotografier," siger Lisbeth Holten.

Transpersoner i søgeren

Store diasshows var i rigtig mange år hendes foretrukne måde at vise billederne frem på, men hun interesserede sig samtidig også for det trykte medie.

"Jeg ville gerne nå ud til andre mennesker, så jeg gik ud og købte et brugt Hasselbladkamera. Det var en kæmpe investering, og når jeg kom gående med den stålkuft med kameraet og de tre objektiver jeg havde købt, følte jeg mig som verdens rigeste menneske. Hasselbladkameraet var "slow cooking" for en fotograf. Et Hasselblad er et stort kamera, og når jeg kom gående med det var der ingen tvivl om hvad jeg skulle. Du lusker dig ikke til at fotografere med det, og det tager tid at fotografere med," siger Lisbeth Holten.

Med det dengang nye kamera fik hun lyst til at lave en bog. Det blev til den første danske bog om transvestitmiljøet, som det hed dengang.

"Med mit Hasselblad ville jeg fotografere til en bog om et emne, der interesserede mig vildt, og hvor jeg også tillod mig at lære det sort/hvide fotounivers at kende. Det var den måde jeg skrev mig ind på portræts scenen og fik den type

Fra portrætserien af Anisette til Samvirke 2015.

Portræt et

job. Det blev en bog om trans-vestitmiljøet. Jeg var i miljøet i årevis og lærte dem at kende. De medvirkende var selv med til at lave opstillingerne. Jeg lavede bogen på samme måde som jeg havde arbejdet med de tidligere projekter. Det var et stort og vildt emne at arbejde med på det tidspunkt, og der var ikke andre i Danmark der dengang havde belyst emnet og menneskene der levede som transvestitter, som det hed dengang. Bogen fik stor eksponering i medierne og var med til at starte en debat om emnet, en debat der jo nærmest har holdt sig i gang lige siden, og i dag er kommet meget mere op i tiden igen," siger Lisbeth Holten.

Bogen er et eksempel på hvordan man med fotografiet kan fortælle historier der vækker interesse og debat. Samtidig var den medvirkende til at ugebladet Alt for Damerne ringede og ville have Lisbeth Holtens billeder til bladet. Det blev hendes vej til opgaver for ugeblade og magasiner.

Menneskeportrættet

Gennem tiden er det blevet til mange opgaver for de trykte medier, og der er blevet skudt portrætter af både kendte og ukendte mennesker til de forskellige blade, men for Lisbeth Holten er der ikke forskel på opgaverne, uanset hvem der er i søgeren.

Fra serien "Danske bryllupper" i Samvirke i 2018. Et palæstinensisk bryllup i Hvidovre.

"Det at portrættere et andet menneske, uanset om det er en kendt person, en person der er ramt af en arbejdsskade eller har skrevet sin første bog er samme opgave. Og det er som fotograf vigtigt at tage ansvar. Man skal have lyst til at lære personen at kende. Ofte er fotografiet det første opslag i en artikel eller på nettet. Derfor skal det pirre nysgerrigheden hos læseren. Fotografiet afspejler den samtale jeg har med personen i forbindelse med optagelserne, og det er fantastisk at ramme plet i dialogen mellem personen og fotografen. Man bliver konstant udfordret og overrasket, og man bruger meget af sit arbejdsliv på at opleve og fokusere på sin oplevelse af mennesker, rum eller ting," siger Lisbeth Holten.

Et af de magasiner hun gennem tiden har lavet mange opgaver for, er Samvirke fra Coop. Det er et månedligt magasin der udkommer i 300.000 eksemplarer og har næsten en million læsere. Det gør det meget interessant at udkomme med billeder i magasinet.

"Jeg fotograferede på et tidspunkt en række non-binære portrætter til en serie i Samvirke. På den måde får omkring en million mennesker noget viden og information, og måske flytter det

Gennem årene er der blevet lavet mange opstillinger til fotos i Lisbeths studie.

Opstillinger

deres tolerancegrænser. Det betyder mere for mig end at have et portræt hængende på en kunstudstilling," siger Lisbeth Holten.

Ole Opfinder-fotograf

Som fotograf kommer Lisbeth Holten rundt i mange forskellige miljøer når historierne skal fortælles, og der er vigtige egenskaber man skal have med sig som fotograf hvis man spørger Lisbeth Holten. De vigtigste er åbenhed, nysgerighed og opfindsomhed.

"Jeg har blandt andet sammen med en journalist lavet en serie under titlen "Danske Bryllupper".

Jeg valgte at se på hvilke bryllupper der blev holdt i Danmark. Her så jeg ikke kun på et bryllup som vi kender

det, men tog udgangspunkt i de mange forskellige men-

nesker og kulturer i Danmark, der bliver gift, og hvordan de bliver gift. Så jeg havde blandt andet et billede fra et palæstinensisk bryllup med i serien, fordi jeg mener, at det er interessant at inkludere de danskere som er kommet til landet med andre kulturer. Som fotograf er det vigtigt at være nysgerrig når man skal fortælle historier," siger Lisbeth Holten og fortsætter:

"Fotograffaget et kæmpestort, og man kan vælge at gå mange veje med det. Du kan lave reportager, reklame og portrætter og mange andre ting. Nogle gange skal man også være lidt Ole Opfinder-agtig, når man skal illustrere en historie. Jeg har for eksempel lavet nogle

serier for et pensionsselskab om grøn omstilling hvor jeg byggede små miljøkatastrofer op med miniaturefigurer fra modeltog og brugte gammeldags fiber tandlægelys. Det kræver ofte kreativitet og iderigdom at finde på noget når man skal lave illustrationsfotos til en artikel," siger Lisbeth Holten.

Hun har altid eksperimenteret med forskellige lyskilder i sine fotos. I en periode var det cykel-lygter der blev taget i brug i arbejdet. Fotograf-faget har altid været en god kombination af teknik og kreativitet. Derfor kræver det opfindsomhed at arbejde som fotograf, en ting der ikke har ændret sig gennem tiden selv om teknik og udstyr har udviklet sig meget.

Dyrt digitalt skift

Fotografens værktøj har selvsagt ændret sig løbende gennem tiderne, alt efter hvordan teknikken og teknologien har udviklet sig. Men det største skift skete i 00'erne hvor fotografiet blev digitalt, og det var en stor og dyr omvæltning for fotografer der hurtigt ville med på den digitale bølge, som det var tilfældet for Lisbeth Holten.

"Det var en voldsom tid da vi skiftede fra analogt til digitalt. Jeg skiftede hurtigt over til digitalt, og vi der gjorde det fik ingenting for vores gamle udstyr. Vi skulle bare betale for at få ryddet mørkekammeret, for der var ingen der ville have det mere. Samtidig havde vi IT-boblen der var bristet, så der var generelt krise i samfundet hvilket gjorde at vi som fotografer var ludfattige i den periode."

Det digitale skift bragte meget nyt med sig som skulle læres. Måden at arbejde på ændrede sig helt. Væk var de fysiske filmruller og efterarbejdet i mørkekammeret. Nu skulle fotografen i gang med computeren som billedredigeringen var flyttet til.

"Vi skulle til at lære et helt nyt værktøj at kende. I begyndelsen var vi nervøse for om vi kunne få de rigtige farver frem med den nye teknologi, og billederne var af virkelig dårlig kvalitet. Det var en hård tid, men jeg synes altid det har været spændende at eksperimentere med nye teknikker og nye måder at arbejde med lys på, så det var også interessant," siger Lisbeth Holten.

Hun har gennem tiden eksperimenteret meget med forskellige måder at lave lys på, så det at

"lege" med nye måder at skabe billeder på har altid interesseret Lisbeth.

"Da vi fik Photoshop at arbejde med gav det nye muligheder. Det var superinteressant at lære det nye at kende, og på mange måder var Photoshop en gave, med de muligheder det bragte med sig. Mange af de ting jeg havde arbejdet med i forhold til lyssætning og forskellige måder at fremkalde billeder på, kunne nu laves i Photoshop, så det var bare om at lære det."

Billedsproget forandrer sig

Det er ikke kun teknikken der har forandret sig gennem årene. Billedsproget og den måde man som fotograf viser mennesker eller situationer på i fotos, har ændret sig meget gennem de 40 år Lisbeth Holten har været aktiv som fotograf.

"I 90'erne var der et frit billedsprog. Hvis man skulle vise arbejdsløse kunne man hænge mennesker i grå kedeldragter op i kroge i rækker belyst med grønt lys for at vise hvordan de havde det. Berlinmuren var lige faldet, og verden stod åben. Vi havde nogle år hvor man tog folk ud af deres normale omgivelser når de skulle portrætteres. Hvis man skulle vise en direktør kunne han stå i lilla lys med en badeand i hånden. Aviser og blade havde store oplag og turde eksperimentere med billedsprog. 00'erne blev præget af digitaliseringen, og bladene begyndte at bruge de polerede stockbilleder der væltede ind over markedet. Vi var berøringsangste over for det vilde. I 10'erne kom modreaktionen på stockfotos (fotos, der kan hentes i store internationale billeddata-baser – red.) og hurtige mobilfotos. Vi begyndte at lede efter det autentiske og en dybde i billedfortællingen. Billedsproget skifter, og det gælder om både at følge med og selv stikke kursen af," siger Lisbeth Holten.

Kunstig intelligens i fotoet

Næste store skifte i fotografiets historie er på vej i fuld fart. Nu er det kunstig intelligens, også kaldet AI, der er det nye dyr i fotojunglen.

"Nu kommer AI der er blevet en del af Photoshop. Det giver nye muligheder for at arbejdet med billederne, men det betyder samtidig at det er nødvendigt at mærke fotos, der er frembragt med brug af AI. Jeg lyver ikke med det jeg laver i Photoshop, og har altid gået efter at lave auten-

"Sammen om grøn omstilling".
Fra rapport om grøn omstilling til Akademiker Pension 2020.

tiske billeder. Men for mig er AI et nyt værktøj som vi har fået til rådighed. Vi skal bare bruge det med omtanke. Jeg bruger for eksempel AI til at lave baggrunde. Jeg har lige lavet et portræt af en musiker der ville stå foran en brændende væg, og det var lettere at lave med AI end hvis jeg skulle have sat ild til en væg," siger Lisbeth Holten.

Hun er ikke bange for at AI overtager fotografens arbejde, og generelt ser hun positivt på fagets fremtid, selv om fotografiet ifølge Lisbeth Holten mange gange er blevet lagt i graven som formidlingsform.

"Jeg tror og håber at det vil blive det samme som dengang stockfotos kom frem. Der kommer en aktuel begejstring, men så efterspørger man igen rigtige billeder fra fotografer. Jeg tror at hvis vi som fotografer udvikler os, og viser at det er et håndværk vi laver, skal vi nok overleve. I den type fotografi jeg laver, bliver der ved med at være brug for fotografer. Jeg tror det er hårdere for nyhedsfotografer, for her er der mange begivenheder der foregår her og nu som bliver dokumenteret med mobilfotos af mennesker der er til stede eller af journalisterne. Det er ærgerligt, synes jeg, at man bruger så meget krudt på at journalister skal klare det hele selv, både tekst og billede. Jeg tror på at man udvikler en historie bedre hvis man er et team med en fotograf og en journalist fordi vi har forskellige tilgange til det at fortælle en historie. Derfor kan vi sammen brede historien bedre ud."

Hav idéer klar i din skuffe

Som selvstændig fotograf skal du altid finde på nyt. Det gælder både gode historier, der kan omsættes til en billedserie eller til en historie i et medie, og nye måder at arbejde på.

"Som fotograf bliver du som udgangspunkt selvstændig, ligesom jeg selv blev fra begyndelsen. Der er ikke mange fastansatte fotografer i dag. Så du skal opfinde dig selv og kunne klare søvnløse nætter. Og så skal du have noget på hjerte, og altid have nogle ideer i din skuffe som du kan afsætte til dine kunder. Det er desværre et fag hvor mange vil arbejde gratis.

Det gør det svært for den ny der skal ind på markedet. Det er ikke kun en konkurrenceforvridning, men også en devaluering af faget. Så det kan være svært at blive værdsat for det man laver. Du skal hele tiden arbejde for at gøre opmærksom på dig selv og sørge for at have en bredde i forhold til opgaver og kunder," siger Lisbeth Holten.

Hun har gennem årene lavet vidt forskellige opgaver med en bred skare af kunder og egne projekter hvilket er vigtigt for at skabe en bæredygtig forretning.

"Jeg har lavet en virksomhed der har haft mange forskellige kunder hele tiden. Det har båret mig gennem tiden når et blad bliver nedlagt, og en kunde dermed forsvinder. Man skal huske at sende noget taknemmelighed ud til de kunder der kommer tilbage igen og igen. Jeg har arbejdet for mange kunder flere gange med pauser mellem, men de er kommet tilbage til mig med opgaver efter enten en relancering eller et andet skift," siger Lisbeth Holten.

Vælg faget, der gør en forskel

I de 40 år som fotograf er der blevet trykket tusindvis af gange på udløserknappen på Lisbeth Holtens kameraer. Et kæmpe antal af mennesker, bygninger og situationer er blevet forevigt, og arbejdet fortsætter ufortrødent.

"Jeg laver stadig mange redaktionelle fotografier, og jeg har også opgaver med reportager og markedsføring for virksomheder. Og jeg holder fast i arkitektur og byggeri ved at lave arkitekturfotos og boligreportager for blandt andre

ha' noget på hjertet!

Fotograferne mødes

"Vildt spændende." Sådan svarede MESTERs fotograf, Ricky Molloy, da jeg bookede ham til at fotografere sin kollega Lisbeth Holten til dette nummers forsideportræt. De to fotografer mødtes i Lisbeths studie, hvor billederne blev taget. De repræsenterer samtidig forskellige veje til at blive fotograf.

Ricky er uddannet fotojournalist fra Danmarks Medie- og Journalisthøjskole og har siden været i praktik på Politiken, hvorefter han har arbejdet som selvstændig fotograf. Lisbeth kommer, som hun fortæller i artiklen, fra Kunstakademiets Arkitektskole, hvor hun havde speciale i visuel kommunikation. En tredje uddannelsesmulighed er fotografuddannelsen, som udbydes af NEXT i København og Media College Denmark i Viborg.

Bag kameraet til at fange mødet mellem de to fotografer var Art Director Tommy Saunte, manden bag MESTERs design.

Forsidebillede til BUPL's magasin "Børn og Unge" illustrerer mistrivsel blandt pædagoger. Procentdele af visne blomster er lig procenter af pædagoger, der mistrives i forskellige grader.

Bolius og Realdania. Jeg laver ikke noget for firmaer der beskæftiger sig med ting jeg ikke kan stå inde for," siger Lisbeth Holten.

Der er ikke tvivl om at det er det helt rigtige fag Lisbeth Holten i sin tid valgte at kaste sig over. Der er stadig ild i øjnene og kraft i stemmen når hun fortæller om sit liv og virke, og viser de mange eksempler på arbejdsopgaver frem. Og hun anbefaler også gerne unge mennesker at blive fotografer.

"Du skal altid følge dit hjerte, og jeg mener at du skal uddanne sig til det du har lyst til. Men fotograffaget er ikke et fag du bliver rig af, til gengæld giver det et spændende liv. Som fotograf skal du være idealist og iværksætter. Du er nødt til at lægge hjerteblood i opgaven, uanset hvad den er, for det er måden at overleve på. Men du kan være med til at

gøre en forskel med dine billeder, så det er et meningsfyldt arbejde. Derfor håber jeg at fotografiet bliver bevaret som et håndværk også i fremtiden. Det rigtige fotografi er langtidsholdbart, og vi hænger det op på væggen. Vi har alle referencer til et fotografi der har betydet noget for os," siger Lisbeth Holten.

LISBETH HOLTEN
 FOTOGRAFI
 MEDLEM AF
HÅNDVÆRKER
 FORENINGEN
 KBH

TEMA

København ændrer karakter

For 30 år siden så vi en transformation af København hvor industri- og byggefagene flyttede fra det centrale København til industrikvartererne i forstæderne. I dag ser vi en ny transformation. Denne gang er det de små håndværksbutikker der i stigende grad lukker eller flytter ud af Københavns centrum – og ofte erstattes de af spisesteder, kulturtilbud eller serviceerhverv.

FOTO RIE NEUCHS
TEKST REDAKTIONEN

København har altid udviklet sig. I midten af 1800-tallet faldt de københavnske volde, og i løbet af en ganske kort årrække blev de københavnske brokvarterer etableret. I 1990'erne begyndte industrivirksomheder og byggefagene at flytte ud af Københavns centrum, mens nye boligområder skød frem, og servicevirksomheder flyttede til.

Også den dag i dag er byen under forandring. Blandt andet fylder detailhandlen mindre i gadebilledet. Fra 2014 til 2023 har Indre By fået 127 færre butikker, men 83 flere spisesteder. Det viser en detailhandelsanalyse som COWI udarbejdede for Københavns Kommune i 2023.

Årsagerne er mange. Dels eftervirkninger af corona, internethandel, ændret adfærd og efterspørgsel hos forbrugerne, og ikke mindst et stigende udgiftsniveau ved at drive virksomhed i København. COWI konkluderer i sin rapport at København City har mistet betydning som indkøbssted, og at byen i stigende grad er blevet en oplevelsesdestination.

Derfor sætter vi på de kommende sider fokus på den nye transformation af København.

Kunderne vil have oplevelser

Vi taler blandt andet med Michael Gatten, der er direktør i KBH - Commerce &

Culture (KCC). Han fortæller at der generelt er optimisme at spore i det københavnske handels- og kulturliv. Kunderne og turisterne er tilbage, og det har givet mange forretningsdrivende overskud til ikke bare at koncentrere sig om deres egen butik, men også til at løfte blikket, hjælpe naboen, tænke på gaden og bykvarteret.

Michael Gatten lægger dog også mærke til at det er et forandret handelsliv vi ser i disse år. Kunderne efterspørger i stigende grad mulighed for at kombinere shopping med oplevelser, og det betyder blandt andet at der er kommet flere caféer og restauranter i bybilledet, og at mange detailbutikker ændrer i deres koncept og sætter fokus på at skabe oplevelser for kunden.

Håndværks- og værksteds-virksomheder bliver presset

Forandringen presser mange af de små traditionelle håndværksbutikker, og kombineret med et højere udgiftsniveau kan det være en farlig cocktail som gør virksomhederne sårbare og øger risikoen for at de må lukke eller flytte.

Det er bogbinder Malene Lerager, der driver virksomheden Co'libri Bookbinding, et eksempel på. Hende kan du møde på de kommende sider.

Også guldsmed Kasia Gasparski har bemærket at byens særpræg er ved at forsvinde til fordel for fx caféer og restauranter. Samtidig har hun oplevet at i coronatiden flyttede en stor del af handlen over på nettet. Så efter 28 år som guldsmed i en af

byens sidegader har hun sagt sit lejemål op og flytter værkstedet til Raadvad.

Kommunen vil åbne parkeringshusene for virksomheder

Udfordringerne med tomme butikslokaler, og med at skabe et alsidigt erhvervsliv, er også noget som Københavns Kommune er opmærksom på.

På rådhuset arbejder man med forskellige indgangsvinkler, og kommunen foreslår blandt andet at gøre brug af parkeringshusene hvor håndværks-

virksomheder skal kunne etablere sig. Men de høje huslejer er ikke et område kommunen kan regulere på, forklarer planchef Mads Monrad Hansen fra Center for Byudvikling i Københavns Kommune.

Vi er ved at miste noget værdifuldt

Den nye transformation af København vil resultere i en mere kedelig – og måske sjælløs – by. Det mener Håndværkerforeningens direktør Christoffer Susé. Du kan læse hele Christoffer Susés kommentar på bagsiden af magasinet.

Oplevelser fylder mere hos kunderne

Efter nogle svære år er optimismen tilbage hos de forretningsdrivende. Det fortæller Michael Gatten, direktør hos KBH - Commerce & Culture (KCC). Men kunderne har i højere grad end før fokus på at kombinere shopping med oplevelser, og derfor er byens handelsliv under forandring.

TEKST JAKOB BO ANDERSEN

Kunderne, og ikke mindst turisterne, er tilbage i København. Det giver optimisme hos de forretningsdrivende i det indre København. Men forbrugernes ønsker og adfærd har ændret sig, og det sætter sit præg på handelslivet.

"Vi kan se at kombinationen af shopping og oplevelser er blevet vigtigere for forbrugerne. Det handler bl.a. om det gode værtskab, og om at man som kunde føler sig set og hørt. Kort sagt: god service. Men det handler også om indretning af butikken, hvilke varer man har og meget andet. Det er en udvikling som er i gang, og den er man nødt til at følge op hvis man vil have kunder ind i sin butik," fortæller Michael Gatten.

KCC er handels- og kulturlivets interesseorganisation i Indre By. Medlemmerne omfatter forretningsdrivende, butikker, hoteller, restaurationer, caféer, natteliv, kulturinstitutioner, liberale erhverv, erhvervsejere, -udviklere og -mæglere m.fl.

Så selvom optimismen er stor, er alt dog ikke lutter lagkage. Mange steder i byen kan man for eksempel se tomme butikslokaler.

"Både byen og handelslivet er under voldsom forandring i disse år, og det klassiske handelsliv er presset. Det er en udfordring for flere forretningsdrivende, men der er mange årsager til at vi fx ser tomme butikslokaler. Det kan være udgiftsniveaue eller eftervirkninger af corona. Det kan også være forbrugernes ændrede adfærd, eller at de varer eller produkter du har i din butik ikke passer til det forbrugernes efterspørger lige nu. Men én ting der går på tværs af det hele, er de rammevilkår som forretningslivet er underlagt fra kommunens side. Og selvom vi i KCC mener at kommunen bestemt er ble-

vet bedre, så er der langt endnu," siger Michael Gatten.

Et mangfoldigt handelsliv er alfa og omega

Et af de mere synlige resultater af den transformation byen og handelslivet har gang i, er at der i de seneste par år er kommet flere caféer og restauranter og flere store brands og kædebutikker til København. Men det sidste ser Michael Gatten som en positiv ting.

"Det er et stort plus at de store brands vælger København til. Det viser at vi har en attraktiv by. Men det er også et stort plus at de små og uafhængige brands og specialbutikker er der. For det er mangfoldigheden der er central. Og

modsat andre storbyer, så har vi faktisk et attraktivt miks og mangfoldighed med små og store butikker, verdensklasse gastronomi og spændende oplevelses- og kulturtilbud. Det gør København unik, og det skal vi passe på," siger Michael Gatten.

Men hvem skal så sørge for det?

"Alle har et ansvar for at vi har et godt og mangfoldigt handelsliv," siger Michael Gatten og nævner både de forretningsdrivende selv, ejendomsejere og udlejere, københavnernes og hovedstadsområdets forbrugere.

"Vi hører generelt at der er rigtig god dialog og samarbejde mellem de mange aktører i byen: ejendomsejere og forretningsdrivende, nattelivet og

beboerne. Vi ser og oplever også at de forretningsdrivende har fået overskud til at løfte blikket og ikke bare tænke på deres egen butik, men også at hjælpe naboen eller gøre noget for gaden eller kvarteret," siger Michael Gatten.

Politiske beslutninger har konsekvenser

Men den vigtigste faktor for et godt handelsliv er naturligvis at der er kunder i butikkerne.

Som forretningsdrivende har du en opgave i at gøre dit forretningsområde eller værksted attraktivt. Men i sidste ende er det kunderne der har valget – og dermed magten – i forhold til hvor og hvordan de vælger at handle.

Og så er vi tilbage ved de kommunale rammevilkår. For de lokale specialbutikker og -værksteder kan ikke leve af turer alene. Her er en lokal – og regional – kundekreds afgørende.

Derfor er Michael Gatten skeptisk over for den byrumsplan for Middelalderbyen som kommunens politikere har vedtaget, og som er ved at blive implementeret. Planen omfatter blandt andet at der skal nedlægges 600 gadeparkeringspladser i Middelalderbyen.

"Det er vigtigt at man ikke lægger unødige forhindringer i vejen for at kunderne kan komme frem til butikkerne – og her er man fra politisk side nødt til at erkende at mange lokale og regionale kunder kommer kørende i bil. Det er langtfra alle der kan klare sig med

offentlig transport eller på cykel," siger Michael Gatten og fortsætter:

"Handelslivet i København kæmper blandt andet med Fields, Lyngby Storcenter og Rødovre Centrum hvor det er langt nemmere at komme frem med bil og parkere. Så i København skal vi være meget bedre til at fortælle om de parkeringsmuligheder der trods alt er, sådan at de kørende kunder ikke bare bliver væk," siger Michael Gatten og slutter:

"De politisk bestemte rammevilkår er meget afgørende. Desværre oplever vi ofte at kommunen tager handels- og kulturlivet for givet. Det lader til at man tænker at hvis en butik lukker, kommer der jo bare en anden. Men sådan er det langtfra."

Malene Lerager kan næste år fejre 20-års jubilæum, men en huslejestigning kan sætte en stopper for fejringen.

Malene Lerager indbinder bøger for bl.a. Kongehuset.

Huslejestigning kan betyde farvel til bogbinder

Butiks- og handelslivet i København er under forandring, og det gør det udfordrende at drive en klassisk håndværksvirksomhed i Københavns butiklokaler.

Det gælder også for bogbinderiet Co'libri i Klosterstræde der er en af byens gamle håndværksvirksomheder. Bogbinder Malene Lerager kan til næste år fejre 20-års-jubilæum som bogbinder i det lille bogbinderværksted. Men en stor huslejestigning kan sætte en stopper for fejringen i det historiske værksted i kælderen.

TEKST PETER DJURUP

"Jeg har brug for jeres hjælp!" Sådan lød overskriften på Co'libris opslag på de sociale medier i maj. Opslaget handlede om det varsel om huslejestigning som Malene Lerager havde modtaget fra sin udlejer. Høje huslejestigninger er en af udfordringerne for især de små butikshåndværkere. Derfor har vi taget en snak med Malene Lerager om udfordringen og hendes idéer til hvad der kan gøres for at skabe en levende by.

Hun har senest fået varsel om en stor huslejestigning på 74 procent der effektueres med 25 procent af de 74 om året i fire år. Den nye husleje hænger dårligt sammen med virksomhedens generelle økonomi.

"Jeg fik tre måneders varsel hvilket i sig selv er meget kort tid når det gælder så voldsom en huslejestigning", siger Malene Lerager.

Det er ikke den første huslejestigning Malene Lerager har fået inden for kort tid. Sidste år fik hun en anden ekstraordinær huslejestigning på 8,2 procent.

"Jeg fik dengang at vide at det var skatter og afgifter, og som jeg forstod det, var det helt ude af udlejerens hænder. Stigningen kom oveni den almindelige huslejestigning som følger nettoprisindekset, som jeg har været vant til alle årene, og som selvfølgelig er helt ok. Men nu har jeg så fået den ny ekstra stigning fordi huslejen skal op på markedsværdien af lejemålet, ifølge udlejer. Men der er jo ikke en fast kvadratmeterpris, så det er op til udlejeren hvad den skal ligge på," siger Malene Lerager.

Kongelig hofleverandør

Malene Lerager brænder for sit håndværk og har gjort det siden hun i 2005 kom i lære hos Ole Olsen som hun

senere overtog værkstedet fra, da han blev syg. Hun har siden drevet det videre efter fagets traditioner og i hans ånd.

Bogbinderfaget er ikke et fag man bliver rig af, selv om Malene Lerager har mange gode faste kunder, driver en eksklusiv bogklub, som laver særlige udgivelser i flotte indbindinger, og er kongelig hofleverandør, er det det eneste guldrandede ved forretningen, det som hun lægger på bogomslagene. Men passionen for håndværket driver hende.

"Jeg skal bare tjene til at betale for at mine sønner og jeg kan få mad på bordet og har et sted at bo, og at vi én gang om året kan besøge min familie i Finland."

Resultat er flere tomme butikker

Malene Lerager skrev opslaget på de sociale medier fordi hun gerne vil gøre opmærksom på problemet, ikke kun for hende selv, men for byen generelt, for store huslejestigninger kan betyde at flere af de små håndværkere, og specialbutikker forsvinder. Et problem, der er kendt fra de fleste byer ikke bare i Danmark, men også i resten af Europa.

I MESTER nr. 14 satte vi fokus på den problematik og interviewede erhvervsph.d. Julie Holck om udfordringerne med de tomme butikslokaler. Hun har forsket i byudvikling og sagde blandt andet i artiklen:

"Som ejendomsudvikler er det ikke i stueetagen, man skal tjene penge. Stueetagerne skal være med til at skabe

stedets liv og give det karakter og tiltrække de rigtige mennesker, der vil bo der og blive der i mange år, og dermed skabe stabil indtægt. Derfor mener jeg, at huslejen skal være lavere til butikkerne," sagde Julie Holck i MESTER den gang.

Hun sagde også i samme artikel: "En ejendomsudvikler har et perspektiv på 10-20 år, men som selvstændig forretningsdrivende har du et perspektiv, der slutter i aften når kassen gøres op."

Få reaktioner

Malene Lerager har fået mange positive henvendelser fra mennesker, der støtter hende og hendes forretning. Ikke mindst fra bogbranchen. Men ingen fra politikere eller andre, som efter hendes mening burde have interesse for at sikre, at der er liv i byens butikker.

"Vi er en relativt lille branche os, der arbejder med bøger, og vi støtter hinanden. Så derfra er der fuld opbakning. Men jeg forstår ikke, at der ikke er politikere, der gør noget ved problemet. Hvis der ikke bliver gjort noget, ender det med, at byen kun består af kædebutikker og tomme butikslokaler. Og så synes jeg i øvrigt, at udlejerne i byen også har et ansvar for at være med til at skabe en divers by og ikke kun tænke med pengepungen," siger Malene Lerager.

Byens særpræg på vej til at forsvinde

Siden 1996 har guldsmed Kasia Gasparski haft værksted og forretning i Kompagnistræde. Men nu er det slut. Efter 28 år siger hun farvel til sivegaden midt i byen og rykker ud i skoven til Rådvad. Byen har ændret sig, huslejerne er steget, og efter coronatiden er en stor del af handlen rykket på nettet. Hun efterlyser en plan fra kommunen der kan sikre at byen igen kan blive attraktiv for mindre håndværksvirksomheder som hendes.

Det karakteristiske navn pryder stadig den blå facade, men butikken er tom for smykker, og et skilt på døren viser at den er lukket. Det gamle hus, som har været hendes forretnings udgangspunkt i mange år, er fra 1730. I den lille

gård bag huset kan man på muren stadig se hvor stalddøren og vinduerne har været for mange år siden. I det skæve hus, som emmer af københavnnerhistorie, havde Kasia Gasparski først sit værksted oppe under taget, men

efter et par år var der mulighed for at overtage lejemålet i den høje stue med butikslokale og værksted bagved.

"Da jeg rykkede ind, troede jeg at jeg skulle blive her til jeg blev 70. Men der er sket en række ting der gør at jeg forlader værkstedsbutikken nu. Huset har i over 100 år været ejet af den samme familie. Det blev sat til salg i 2019 og har først her i 2024 fået ny ejer. Samtidig kom coronaen, og salget af smykker går altid ned når der er uro i samfundet. Jeg følte at grunden begyndte at gynge under mig, og jeg frygtede at jeg ville få svært ved at oppebære en tilstrækkelig indtægt," siger Kasia.

Julehandlen blev ramt

Særligt julehandlen blev ramt efter coronaen, ikke kun for guldsmedeforretninger men også for mange andre forretningsdrivende i København.

"Der er brug for en plan, for at undgå tomme butikslokaler," mener Kasia.

"Coronatiden flyttede generelt meget af handlen over på nettet. Det ramte mange mindre erhvervsdrivende hårdt. Tidligere har jeg kunnet hive en kanin op af hatten og lave interessante begivenheder i butikken, og på den måde skabe opmærksomhed og øget salg. I årene 2016-2022 har jeg i november-december lavet Julekunstner-projektet. Konceptet gik ud på at jeg inviterede dygtige kunst-håndværkere, designere og kunstnere til at lave en lille kollektion unik julepynt som jeg udstillede og solgte. Mange kendte kolleger legede med, og det blev et tilløbsstykke. På mine egne profiler på de sociale medier gav jeg alle deltagere én dags opmærksomhed som en slags julekalender, og jeg beskrev deres pynt og øvrige virke i ord og billeder. Ambitionen var at lave et generøst projekt hvor jeg fremhævede mine kreative kollegaer. Det blev en stor succes og var sjovt at arrangere, men det var også et kæmpe arbejde. Sidste år brugte jeg alle overskydende kræfter, ud over guldsmederiet, på en vidunderlig gakket papfigur-udstilling med Tivolis designer, Thomas Winkler, og scenografen Dorte Holbek. Men ingen Julekunster" siger Kasia.

Gaden har ændret karakter

Da Kasia Gasparski flyttede ind i Kompagnistræde i 1990'erne med sit værksted og butik, havde den en anden sammensætning af butikker end i dag. Gaden, som har nogle af de ældste huse i byen, som overlevede den store brand i 1795, var i 1990'erne kendetegnet ved mange marskandiserbutikker, tæppehandlere og generelt et mere alsidigt miks af lokale butikker end det er tilfældet i dag, mener Kasia Gasparski:

"I de senere år har restauranterne fået rigtig meget plads. Gaden er gået fra at have meget forskellige lokale butikker til at blive en gade domineret af cafeer og restauranter. Der er få restauratører om at drive de mange restauranter, og det virker som om de målretter deres drift mod turister, snarere end mod byens beboere. Jeg ved godt at nogle politikere synes at det giver liv i gaden med mange restauranter. Men efter min mening bliver det en kulisseby når en gade primært henvender sig til turister. Restauranterne kan tjene flere penge end de små butikker, og de deraf

følgende huslejestigninger betyder at gadens unikke butikker dør. Der er allerede mange tomme lejemål, og der kommer nok flere," siger Kasia.

Efterlyser plan for byens fremtidige liv

Problemet med de tomme butikslokaler er bare en af grundene til at byen bliver mindre attraktiv som handelssted. Derfor er der behov for at man fra Københavns Kommunes side begynder at arbejde på en plan der kan vende udviklingen. Det mener Kasia Gasparski og giver sit bud på hvor der blandt andet skal sættes ind.

"Huslejerne er generelt kommet op i et niveau hvor mindre, selvstændige ikke kan være med mere. Jeg har ikke selv fået en ekstraordinær huslejestigning p.t. Men jeg ved at der er andre af de små selvstændige håndværksmestre der har fået det. Derfor bør kommunen se på en måde hvor huslejeniveauet kommer ned på et reelt niveau. Jeg har en antagelse om at det for udle-

jere er muligt at trække underskuddet på tomme lejemål fra så det er mere attraktivt at have et lokale stående tomt end at leje det ud til et rimeligt niveau," siger Kasia.

"Det er blevet for dyrt at bo i byen, og for mange attraktive kvadratmeter er blevet omlagt til erhvervsudlejning. Vi risikerer at indre by bliver mennesketom og uinteressant. Det værste eksempel er nok havneområdet ved Kalvebod Brygge som i 90'erne blev bebygget med kontorbygninger og ingen beboelse eller butikker selvom placeringen tæt på indre by og vand kunne blive et stort trækplaster," siger Kasia og kommer med et forslag til hvordan man kan komme i gang:

"Man burde rydde op i de regler der gør at byen bliver tomt 'for det levede liv', og lave en politik der understøtter de små butikker og det nære liv. Jeg savner den større vision der har lyst til at redde de små håndværk der findes i byen. Det er svært at få øje på hvem der kæmper for det. Man burde lave en tænketank der kan komme med forslag til hvordan

vi kan fremme et bæredygtigt liv i byen og sikre at den igen bliver levende og attraktivt at bo og drive forretning i."

Hvis der ikke sker noget, mener Kasia Gasparski at vi mister flere af de små håndværk og dermed også en del af vores kultur. Men hun håber at en ny interesse for en mere bæredygtig livsstil kan hjælpe.

"Vi mangler respekten for de bløde værdier. Der skal større bevidsthed til fra politikernes side i forhold til hvilken by vi skal fremme. Jeg mener at vi har råd til at prioritere anderledes, og hvis vi fortsat skal have et samfund der er rigt på kultur og historie skal vi have fokus på det. Det kan ikke kun overlades til markedsdynamikken, men kræver politisk styring. Jeg ser at den tiltagende klimabevidsthed baner vej for en interesse for at bevare bygninger og dermed en del af vores kultur, og jeg håber at den kan være med til at skubbe i den rigtige retning. Vores håndværk er en vigtig del af kulturen, og hver gang der lukker en håndværksvirksomhed, er det viden og kultur der går tabt," siger Kasia.

Ud i skoven

Hvis der skulle nedsættes en tænketank om byens fremtid, stiller Kasia Gasparski sig gerne til rådighed med idéer. Men om kort tid er det slut med værkstedsbutikken i Kompagnistræde. Om lidt flytter hun værktøjet til Rådvald og det bliver herfra hun skal fremstille og sælge sine smykker i fremtiden.

"Når jeg flytter til Rådvald, bliver omkostningerne mindre, og det er mit håb at jeg så kan bruge mere tid på at fordybe mig i håndværk og design. Jeg er samtidig blevet tildelt det livsvarige legat fra Statens Kunstfond hvilket jeg er dybt taknemmelig over. Det føles som en blød hånd under mig og giver mig mulighed for at arbejde langt friere, og samtidig vil jeg prioritere mere tid til min familie end jeg har haft mulighed for i de mange år med større omkostninger. Men først og fremmest glæder jeg mig til at arbejde i Rådvald hvor det emmer af håndværkerhistorie. Der arbejder mange håndværkere og kunsthåndværkere, og jeg ser frem til at tage del i det fællesskab," siger Kasia Gasparski.

Kommunen ønsker også plads til håndværkserhverv

Udfordringerne med tomme butikslokaler, og med at skabe et alsidigt erhvervsliv, er noget som Københavns Kommune arbejder på med forskellige indgangsvinkler. Kommunen vil blandt andet gøre brug af parkeringshusene hvor håndværksevirk-somheder skal kunne etablere sig. Men de høje huslejer er ikke et område kom-munen kan regulere på. Planchef Mads Monrad Hansen fra Center for Byudvikling i Københavns Kommune giver her svar på ønsker, planer og konkrete initiativer til at understøtte erhvervs- og butikslivet i byen fra kommunens side.

Hvad er det for et lokalt erhvervsliv man gerne vil have i byen, set fra kommunens side?

"København skal have et alsidigt erhvervsliv med plads til en bred vifte af virksomhedstyper – fra de store kon-torvirksomheder over mindre produktion, lager- og logistik til håndværks-virksomhederne, de små, lokale service-erhverv og butikkerne. I bydelene skal

detailhandel sammen med spisesteder og andre publikumsorienterede funkti-oner understøtte levende bymidter der fungerer som nære indkøbs- og møde-steder for bydelenes borgere. Der skal også være gode muligheder for hånd-værkervirksomheder i alle bydele," siger Mads Monrad Hansen.

"I Forslag til Kommuneplan 2024, som sendes i høring til september, er det bl.a. et mål at sikre plads til kreative

erhverv og håndværk-serhverv - både i de nye byområder og i de eksisterende blandede bykvarterer. Det er også et mål at byens erhvervsområder skal udvikles, så de sikrer et bredt udvalg af

lokaliseringsmuligheder for forskellige virksomhedstyper såsom kontor, hånd-værk og kreative erhverv."

Hvad kan man gøre politisk for at fremme det?

"I forslaget til Kommuneplan 2024 indfører Borgerrepræsentationen en række nye bestemmelser som skal understøtte håndværks- og værksteds-

virksomhederne i København. F.eks. indføres det at det i planlægningen for alle byområder i dialog med grundejer skal afsøges om der kan indpasses loka-liseringsmuligheder til håndværks- og værkstedsvirksomheder. Tilsvarende skal det også ved eventuel omdannelse af blandede erhvervsområder og indu-striområder afsøges om der i planlæg-ningen kan indpasses lokaliserings-muligheder til disse virksomheder. Det muliggøres også at der i parkeringshuse kan etableres lokaler til håndværkser-hverv og værksteder ud over den maksi-male bebyggelsesprocent og uden krav om friareal. Dette kan skabe incitament til at udforme parkeringshusene med simple erhvervslokaler der potentielt kan imødekomme de små virksomhe-ders behov for enkle faciliteter, samtidig med at det kan skabe aktivitet i byg-ningen til gavn for nærområdet."

"Når det kommer til vores bymidter, er der sket en del forandringer de seneste år. Antallet af butikker er faldet, hvor-imod antallet af servicefunktioner og tomme butikslokaler er steget. Typisk er små specialbutikker, kiosker o.l. lukket, mens der er åbnet færre, men større butikker. Det skyldes primært en struk-turel udvikling som følge af ændrede

forbrugsmønstre, herunder især sti-gende e-handel, men også stigende lejeniveauer har indflydelse på sam-mensætningen af erhvervsdrivende i bymidterne. Fra kommunens side kan vi ikke regulere lejeniveauet i private erhvervslejemål, og vi har derfor ingen direkte indflydelse på om de små hånd-værksevirkomheder, som f.eks. bogbin-deren og guldsmeden, bliver nødt til at flytte pga. stigende udgifter. Vi er dog meget opmærksomme på at skabe gode rammer for et rigt og varieret by- og handelsliv."

"Fra politisk side er man opmærksom på problematikken med de tomme lokaler, og den 2. maj vedtog Borger-repræsentationen et medlemsforslag om at Økonomiforvaltningen, Beskæf-tigelses- og Integrationsforvaltningen samt Teknik- og Miljøforvaltningen skal belyse hvordan tomme butikslokaler kan forhindres i København. Vi arbejder p.t. på at besvare forslaget og er i dialog med centrale aktører. Vi forventer at afrapportere til Borgerrepræsentatio-

nen i første halvår af 2025," siger Mads Monrad Hansen.

Og hvad gør I konkret for at opfylde strategien?

"Med forslag til Kommuneplan 2024 indfører vi, som beskrevet ovenfor, en række nye bestemmelser der skal understøtte håndværksevirk-somhe-dernes fortsatte lokalisering i byen. Vi arbejder p.t. også på at afsøge mulighe-derne for at forhindre tomme lokaler, som beskrevet ovenfor."

"Endelig kan jeg nævne at Borgerre-præsentationen i foråret 2024 vedtog Københavns Kommunes nye erhvervs-strategi. Strategien harmonerer med det fokus der er i Kommuneplan 2024 om at kommunen skal understøtte bydelsnære initiativer der styrker det lokale erhvervssamarbejde og sikre gode rammer og service for erhvervs-livet – herunder detailhandlen," slutter Mads Monrad Hansen.

Læs mere

Du kan se forslaget til kommuneplan på www.kp24.kk.dk

Laugenes Opvisning fejrer det gode håndværk

Til november fylder Laugenes Opvisning igen de smukke sale og saloner i Moltkes Palæ og præsenterer et overflødighedshorn af godt håndværk og unikke 'one of a kind'-kreationer fra den faglærte buntmager, skrædder, modist, guldsmed, handskemager, sadelmager og frisør. Side om side med de etablerede håndværksmestre deltager en række unge spirende talenter.

TEKST JAKOB BO ANDERSEN
FOTO HELLE MOOS

Danskernes køb af tøj er eksploderet de sidste mange år, men desværre er en alt for stor del af tøjet produceret i en kvalitet så det mister formen, og på en måde så det ikke kan repareres. Derfor ryger det ofte i skraldespanden efter få ganges brug.

Laugenes Opvisning er et alternativ til den udvikling. Opvisningen fejrer på 13. år det gode håndværk som giver et langtidstidsholdbart produkt der kan repareres eller tilpasses, i takt med at ejeren eller tiden forandrer sig.

"Laugenes Opvisning er et udstillingsvindue for en række kreative fag inden for tøj, hatte, smykker og accessories hvor vi viser og hylder de faglærte håndværkeres tårnhøje faglighed. Vi vil samtidig gerne vise forbrugerne at det du ser ved opvisningen, er produkter som du kan gå ind til din lokale faglærte skrædder, guldsmed, modist, buntmager, handskemager eller sadelmager og bestille," fortæller Johnny Alexander Wichmann der er oldermænd i Skræderlauget og primus motor og drivkraft bag Laugenes Opvisning.

Skabt lokalt

Et af de særlige kendetegn ved Laugenes Opvisning er nemlig at det er den enkelte håndværker der selv har udviklet konceptet og designet samt fremstillet kreationen på sit eget værksted. Og det du ser ved opvisningen, er ikke kun gallakjoler eller couture, men også unikt tilpasset tøj og tilbehør til hverdagsbrug, fx til en tur i teatret eller til et middagsselskab.

Det er kendetegnende for kreationerne ved opvisningen at de, som nævnt, er langtidsholdbare fordi de er fremstillet i en håndværksmæssig god kvalitet og desuden er tilpasset kunden. Som skrædder Rikke Berg, der deltager i opvisningen som elevrepræsentant for EUC Syd, udtrykker det:

"Modsat når du står nede i en butik og leder efter en skjorte som passer til din krop, så er det jo din krop der er formen til at starte med hvis du vælger at købe et stykke skræddersyet tøj. Derfor vil det altid passe lige præcis til dig."

New talents

Det er en integreret del af Laugenes Opvisning at der hvert år deltager en række unge under uddannelse ved opvisningen.

Som et nyt tiltag har Laugenes Opvisning i forbindelse med dette års arrangement inviteret tre nye talenter inden for opvisningens fag. Talenterne er udvalgt på baggrund af deres faglige og kunstneriske præstationer under uddannelsen og umiddelbart efter, og de er inviteret til at deltage i opvisningen med to indgange hver.

"Vi har et stort ønske om at vise det bedste håndværk frem, både nutidens og fremtidens. Derfor har vi i mange år inviteret elever med fra skolerne. I år supplerer vi med at invitere en række nye talenter med et stort potentiale inden for deres fag," fortæller Johnny Alexander Wichmann og fortsætter:

"Deltagelsen i Laugenes Opvisning skal give dem vigtig læring i forhold til deres videre uddannelse og udvikling af såvel deres kunstneriske og håndværksmæssige faglighed."

Og tiltaget glæder også Christoffer Susé der er direktør i Håndværkerforeningen København.

"I Håndværkerforeningen arbejder vi for at flere unge skal se mulighederne i at tage en håndværksuddannelse. Derfor er opvisningen for alvor med til at sætte fokus på håndværket som en reel uddannelsesvej, og forhåbentlig

kan det inspirere flere unge til at følge deres uddannelsesdrømme, selvom det ikke altid er den nemme løsning," siger Christoffer Susé.

Dem kan du møde på de kommende sider:

Skrædder Astrid Birk Hjuler

Guldsmed Henrik Taka

Tekstilformidler Sophie Strøbek

Skrædder Rikke Berg, elevrepræsentant for EUC Syd

NOV
5 Tid & Sted

Tirsdag den 5. november
kl. 15.30 og kl. 18.00

Moltkes Palæ, Dronningens
Tværgade 2, 1302 København K

Billetter sælges via

Billetto /
Håndværkerforeningens
Aktivitetscenter

Astrid

SKRÆDDER

Skrædder Astrid Birk Hjuler elsker den teater- og kulturverden hun arbejder i til daglig. Det vil også afspejle sig ved hendes deltagelse i Laugenes Opvisning hvor hun vil præsentere en drag-kjole.

Astrid Birk Hjuler er udlært dameskrædder fra Skræddersalen på Det Kongelige Teater i 2022. Efter uddannelsen fik hun et rejselegat som, sammen med støtte fra Erasmus, gav hende mulighed for at rejse til Wien hvor hun arbejdede på et værksted der blandt andet står for produktioner til Statsoper. Siden da har hun blandt andet også arbejdet på tv-programmet Vild med Dans.

"Jeg synes at det er dejligt at få indblik i teater- og kulturverdenen fra flere forskellige steder. I skrædderfaget handler håndværket meget om at vide hvilke teknikker og metoder der passer bedst til det kostume man arbejder på, for at sikre at det kan klare dét som kunstneren skal kunne på scenen," forklarer Astrid og nævner som eksempel at der er forskel på om man skal sy et kostume til en deltager i Vild med Dans der bevæger sig meget, om man syr et børnekostume eller et kostume til en mere stillestående karakter.

Den erfaring får Astrid god brug for når hun skal sy sit bidrag til Laugenes Opvisning. Det er nemlig en drag-kjole til Mizz Privileze.

"Som skrædder er det min opgave at sy kostumet med de teknikker og af de materialer der bedst muligt kan frisætte kunstneren og det budskab som personen gerne vil ud med på scenen. Så mit mål er at skabe et kostume der kan understøtte Mizz Privileze, og på den måde bidrage til at kunstneren kan udleve sit potentiale, fortæller Astrid og fortsætter:

"Når jeg syr kostumet, er det også vigtigt for mig at det får en lang levetid. Det betyder både at det ikke skal gå i

stykker og at det kan tilpasses og sys om hvis der bliver behov for det," fortæller Astrid.

Fejring af håndværket

Astrid glæder sig selvsagt til at deltage i Laugenes Opvisning som hun ser som en kæmpe fejring af håndværket.

"Det er inspirerende at se hvordan man kan modellere og manipulere med materialer, alt efter hvilket fag man har. På den måde er håndværk en form for kommunikation," siger Astrid og fortsætter:

"Opvisningen er både en fejring af håndværket og af hinanden, og så er det en mulighed for at videndele og få inspiration fra de øvrige deltagere. Jeg har gennem hele min uddannelse oplevet at mine kollegaer er utroligt gode til at dele deres viden og lære fra sig, og den kultur vil jeg også gerne støtte og bidrage til," siger Astrid.

Glæder sig til at se sit kostume på scenen

Selvom Astrid i sit daglige arbejde som skrædder på Det Kongelige Teater er vant til at se sine kostumer på scenen, er det alligevel noget andet her ved Laugenes Opvisning.

"Spændingen ved at se sit kostume på scenen er fantastisk, og jeg glæder mig til stå i Moltkes Palæ og se Mizz Privileze træde frem på catwalken. For mig handler det om at bidrage til at forløse andres potentiale på scenen," siger Astrid.

Beklædningshåndværkeruddannelsen

Beklædningshåndværker er en af EUD-uddannelserne. Der er tre profiler eller retninger inden for beklædningshåndværker: produktion, konstruktion og design.

Hos Via University College i Aarhus udbydes de alle tre, mens EUC Syd i Sønderborg udbyder produktionslinjen. Produktionslinjen uddanner de beklædningshåndværkere der producerer enkeltstykker tøj, mens de to andre linjer typisk er rettet mod industrien.

På uddannelsen arbejder du med hele processen fra idé til færdigt produkt. Du lærer at arbejde med designoplæg og konstruktion af mønstre. Du lærer også forskellige syteknikker. Derudover får du erfaring med at bruge de it-tegneprogrammer som man bruger til dokumentation, dvs. til produktbeskrivelser og arbejdstegninger. Med uddannelsen kan du både arbejde i små virksomheder med egen systue og i store mode- og handelshuse med produktion i udlandet. Du kan også starte din egen virksomhed.

Som beklædningshåndværker kan du vælge speciale som skrædder, buntmager eller modist.

[Læs mere på ug.dk](#)

Henrik

GULDSMED

Guldsmed Henrik Taka er på en skarp mission når han er inviteret til at deltage i Laugenes Opvisning til november. Han vil gerne have at mænd bliver bedre til at gå med smykker, og derfor har han sat sig for at vise en række eksempler på smykker beregnet til mænd.

"For mange mænd er uret blevet det smykke de går med. Mange har endda svært ved bare at gå med en vielsesring. Derfor vil jeg gerne vise nogle muligheder til mændene, og jeg kommer til at præsentere nogle smykker som også vil passe til et afslappet look," fortæller Henrik.

Dels vil Henrik præsentere et perlearmbånd med guld i, og dels en tilhørende ring med håndgraving. Det er nemlig et af Henriks specialer at han også er håndgravør.

"Jeg vil gerne vise publikum nogle flotte håndgraveringer i mine smykker. Der er kommet mange nye teknikker de seneste år, fx lasergraving, hvilket har overhalet de sjældne men smukke håndgraveringer. En af årsagerne er at vi kun er meget få håndgravører tilbage i Danmark. En håndgraving er så unik, både i forhold til den enkelte håndgravør og hans/hendes håndskrift, og i forhold til det reflekterende blanksnit, som man får i en håndgraving," fortæller Henrik.

Det andet sæt kommer til at bestå af en klassisk signetring, der skal peppes godt op, og en arming. Begge skal også udsmykkes med håndgraving.

"Alle mine smykker bliver lavet i guld, og de må gerne skille sig lidt ud. Det kunne fx være sådan en lidt morfar-agtig signetring," siger Henrik der glæder sig over at flere – nok især yngre – mænd er begyndt at bruge smykker.

Har fundet sin rette hylde

Henrik Taka er inviteret til at deltage i Laugenes Opvisning som en anerkendelse af hans store talent. Han blev

uddannet som guldsmed i 2021 og modtog Den Massmanske Sølvmedalje i 2022. Nu er han startet op som selvstændig guldsmed, ædelstenfatter og håndgravør. Men med en alder på 50 år er der ikke tale om et klassisk ungt talent.

"Jeg er blevet guldsmed i en sen alder. Tidligere har jeg været soldat hvor jeg var udsendt to gange. Efterfølgende uddannede jeg mig til elektriker, men på et tidspunkt havde jeg brug for at lave noget andet med fordybelse og her introducere en god veninde mig for guldsmedefaget, og så var jeg ikke i tvivl. Jeg søgte ind på skolen og fik efterfølgende en læreplads hos Ruben Svart, og jeg kan roligt sige at jeg har fundet min rette hylde," fortæller Henrik.

Det vidner invitationen til at deltage i Laugenes Opvisning da også om.

"Jeg går meget op i håndværket og sætter en ære i at tingene skal laves til perfektion. Jeg laver custom opgaver for folk, hvor både ædelsten og håndgraveringer indgår, og derfor udfører jeg alle opgaver under et mikroskop så præcision og kvalitet er helt i top," fortæller Henrik.

Stolt over at være med

Henrik fortæller at han nærmest blev blæst bagover af glæde da han modtog invitationen til at deltage i Laugenes Opvisning.

"For mig som håndværker er det stort fordi jeg jo skal vise mine smykker frem for et helt andet publikum end dem der normalt følger mit arbejde på Instagram. Det er både spændende og angstprovokerende, men det bliver godt!" siger Henrik.

Guld- og sølvsmedeuddannelsen

Guld- og sølvsmedeuddannelsen er en af EUD-uddannelserne. På uddannelsen lærer du bl.a. at formgive, fremstille og reparere smykker.

Uddannelsen giver en grundlæggende viden om metalleres egenskaber, og du lærer at bruge de rigtige værktøjer og maskiner til arbejdet. Derudover lærer du om form og formgivning og at lave arbejdstegninger, så du kan bearbejde og udsmykke metallet.

Alt efter din uddannelsesaftale og dine interesser kan du afslutte uddannelsen inden for forskellige specialer: guldsmed, ædelstensfatter, bestiksolvsmed, ciselør eller korpussølvsmed.

Guld- og sølvsmede arbejder på værksteder i guld- og sølvvirksomheder der fremstiller smykker og bijouteri. Værkstederne kan også ligge sammen med en butik hvor de færdige smykker sælges. Du kan også starte din egen virksomhed.

[Læs mere på ug.dk](#)

Rikke

SKRÆDDER

Et af de spirende talenter der er inviteret til at deltage ved dette års opvisning, er skrædder Rikke Berg der repræsenterer EUC Syd. Hun afsluttede sin svendeprøve som beklædningshåndværker i foråret 2024.

Grundtanken bag Rikkes designs er at når man som kunde køber et udsøgt stykke skræddersyet tøj, så skal det have flere anvendelsesmuligheder. Derfor består hendes ene sæt af tre forskellige dele: en smokingjakke, et par matchende bukser og en aftagelig skulderudsmykning i silke der bliver fastgjort med magneter. De tre dele kan både bruges sammen og hver for sig.

"Tilsammen udgør de tre dele et virkelig eksklusivt sæt som man for eksempel kan bruge til en fest. Men man kan også bruge jakken alene, sammen med et par flotte jeans på arbejdet, ligesom man kan bruge skulderudsmykningen sammen med en anden jakke," fortæller Rikke Berg.

Det samme gør sig gældende for Rikkes andet sæt der består af en klassisk cocktailkjole og et tilhørende langt slæb. Slæbet har to funktioner. Det kan enten være langt som du typisk vil have det til fest. Men det kan også foldes op, så man kan have det rundt om overkroppen når man er på vej til eller fra festen.

"Jeg synes at man som skrædder har et ansvar for at sikre at det sæt tøj man syer til kunden, ikke bliver for upraktisk så det ikke kan bruges til det kunden ønsker. Det kan man hjælpe på vej med nogle små handy funktioner, som fx at slæbet kan foldes op," forklarer Rikke.

Farverig praktiktid

Rikke Berg er uddannet beklædningshåndværker fra EUC Syd i Sønderborg. Hun har gennemført hovedparten af sine praktikophold som skolepraktik, og har i den forbindelse været ude hos en række forskellige typer af virksomheder.

"Jeg ser det som en kæmpe fordel at jeg i min praktiktid har snuset til håndværket fra flere sider og har arbejdet med både herre-, dame- og teaterskrædderi. For der er stor forskel på at sy i silke, som man typisk vil gøre i kjoleskrædderi, og at sy i mere kraftige uldstoffer som man typisk bruger i herreskrædderi," siger Rikke.

Stolt over at være med

Selvom Rikke deltager som elevrepræsentant for EUC Syd, er det ikke første gang hun er med ved Laugenes Opvisning. Hun deltog også i 2021 sammen med Jon Asger Ohnemus og Anna Hambro Philipsen. Men i år er hun alene om at repræsentere skolen.

"Det bliver noget andet – det er lidt nøgent at stå der alene. Men jeg er selvfølgelig stolt over at være med. Når man har brugt så lang tid og så mange penge på noget, så er det fedt at se resultatet til sidst. Lidt ligesom eksamen. Så den vil jeg bære," siger Rikke.

"Laugenes Opvisning er et virkelig flot arrangement. Og det at vi som elever og skoler får lov til at stå på samme scene som de etablerede håndværksmestre, er både vildt og flot. Der er en virkelig god kultur omkring det, og alle er virkelig søde til at hjælpe," fortæller Rikke.

Efter gymnasiet uddannede Rikke sig til at hun manglede – og savnede – håndværket. Derfor flyttede hun til Sønderborg og startede på beklædningshåndværkeruddannelsen.

Eksklusive produkter

Rikkes fremtidige kunder er kvinder der ønsker et skræddersyet og eksklusivt produkt hvor der er fokus på godt håndværk og kvalitet, og hvor bæredygtighed også tænkes ind ved opsyning af tøj i genbrugsmaterialer.

"Jeg har jo boet i Sønderborg de sidste tre-fire år, og her har jeg været rundt i genbrugsbutikker og opkøbe tekstiler, stoffer og duge i god kvalitet. Tænk bare hvad man kan få ud af en flot damaskdug med smukke detaljer. Det at der er en begrænsning på stoffet når du starter med at sy, gør dig mere kreativ, men hvis du har øje for stoffets potentiale, og standen gør at stoffet kan holde i mange år endnu, så har man gjort sit arbejde godt," slutter Rikke.

Sophie

TEKSTILFORMIDLER

I 2022 startede Sophie Strøbek en lille produktion af unikke uldveste, syet ud af gamle uldplaider, fra sit hjem i København. Siden da er produktionen vokset, og nu er hun inviteret til at vise sit design og håndværk frem ved Laugenes Opvisning i Moltkes Palæ.

"Til opvisningen vil jeg helt klart tage udgangspunkt i mit bestående univers hvor jeg upcycler second-hand tekstiler som for eksempel uldplaider og silkekimonoer til nye beklædningsdele. Så den ene indgang bliver med udgangspunkt i min uldjakke, mens den anden bliver med udgangspunkt i min uldvest," fortæller Sophie Strøbek og fortsætter:

"Jeg designer, tilskærer og syr selv alle mine styles, og til Laugenes Opvisning vil jeg modificere jakken og vesten ved at tilføje endnu mere håndværk for på den måde at vise hvad jeg også kan. Jeg vil tilføje broderi fordi jeg tænker at det vil falde i god smag hos publikummet ved opvisningen. Det er jo nok er en lidt anden målgruppe end dem der normalt køber mine ting," fortæller Sophie.

"Et af målene med mine designs er at skabe nyt og unikt tøj af second-hand tekstiler. Også gerne til folk der normalt ikke går i brugt tøj."

Glæder sig til opvisningen

Sophie er meget glad for at blive udvalgt som New Talent og dermed blive inviteret til at deltage i Laugenes Opvisning.

"Når jeg ser deltagerlisten igennem, er det nogle virkelig dygtige og erfarne håndværkere der er med, mens jeg jo

stadig er ny i faget. Det er virkelig nogle flotte ting folk stiller op med. Så jeg er både glad og spændt, og jeg håber at det vil åbne for nye muligheder," siger Sophie.

Nu med egen butik

Sophie begyndte som selvstændig allerede mens hun var i gang med sit bachelorprojekt på uddannelsen til tekstilformidler. Det var i slutningen af 2022. Siden foråret 2024 har hun haft en fysisk butik i en af pavillonerne ved Kongens Have i København.

"Jeg er virkelig tilfreds, og det er rart at jeg kan tilbyde mine kunder at de kan prøve tøjet på, som supplement til at købe det via min webshop. Og så ligger min pavillon lige på ruten fra Amalienborg til Rosenborg, så der har været mange turister forbi hen over sommeren. De bliver tit overraskede over at jeg selv står for både design og syning, og de synes at det er spændende at møde den håndværker der har syet det stykke tøj de kigger på," fortæller Sophie der altid har haft lyst til at blive selvstændig.

"Jeg synes at det er spændende at være selvstændig, og jeg sætter stor pris på den fleksibilitet det giver. Og så er det en stor fornøjelse at mærke at det arbejde jeg lægger i virksomheden 'kommer tilbage'," siger Sophie.

Professionsbacheloruddannelsen i tekstildesign, -håndværk og formidling.

Uddannelsen, også kaldet tekstilformidleruddannelsen, er en professionsbacheloruddannelse, der ud over en studentereksamen kræver en optagelsesprøve.

På tekstilformidleruddannelsen lærer du tekstile håndværksfag som beklædning, broderi, tekstiltryk og strik. De tekstile fag spiller sammen med formidling, design og kulturfag.

Som tekstilformidler opnår du kompetencer, som kan bruges inden for fx teater og film, egen virksomhed, undervisning og på museer. Du uddannes til kreativ igangsætter og projektleder der kan arbejde på tværs af faggrupper.

Du kan vælge mellem to studieretninger: formidling af tekstildesign og -håndværk i kulturel kontekst eller undervisning i tekstildesign og -håndværk.

Læs mere på ug.dk

&

kp.dk/uddannelser/tekstilformidler/

Bjarke er uddannet bager fra Australien og har været i Danmark for at lære at bage rugbrød

Dit svendebrev er en billet ud i verden. Det gælder også hvis man, som Bjarke Svendsgaard, er uddannet bager i Tasmanien. Derfor var Bjarke i Danmark i august hvor han arbejdede hos to forskellige danske håndværksbagerer for at lære om dansk bagerhåndværk.

Det Franske Conditori på H.C. Ørstedsvvej havde i august besøg i 14 dage af 25-årige Bjarke Svendsgaard fra Tasmanien. Bjarke er uddannet bager og var taget til Danmark for at dygtiggøre sig inden for sit fag.

"Jeg vandt en national fagkonkurrence for lærlinge hjemme i Australien, og præmien var et besøg hos bagerafdelingen i en bageriprodukt producent i Belgien. Samtidig fik jeg et scholarship som gjorde det muligt for mig at udvide turen så kunne lære at bage rugbrød og wienerbrød. Så ud over Belgien har jeg besøgt Lesaffre der er en stor gærproducent i Frankrig, og så er jeg nu i Danmark

hvor jeg skal arbejde i to forskellige bagerier, ligesom jeg skal besøge Novonesis," fortæller Bjarke.

Hvis du nu sidder og tænker at Bjarke ikke er det mest australske navn du har hørt, så har du ret. Bjarke har nemlig danske rødder, og faktisk er han opvokset i en lille by uden for Vejle, hvor han boede sammen med sin familie indtil de flyttede til Tasmanien i 2012.

Åbne døre

På Frederiksberg er bagermester og ejer af Det Franske Conditori, Henrik

Jonsbak, begejstret over besøget fra Tasmanien.

"Vi vil altid gerne vise hvad vi kan og lære fra os, og når der står en ung mand fra Australien, der gerne vil se hvad vi laver, så er vores dør selvfølgelig åben. Vi bakker op om alt hvad der kan gavne branchen – hvad enten det er her i Danmark eller i Australien. Det er vigtigt," siger Henrik og fortsætter:

"Det er gået rigtig godt, og Bjarke vil uden problemer kunne gå ind og arbejde fuldt ud som bagersvend i et dansk

bageri. Jeg er positivt overrasket over hvor god en uddannelse de har i Australien," siger Henrik.

Forelsket i bagerfaget gennem et fritidsjob

Bjarke overvejede i mange år at uddanne sig til ingeniør, men et weekendjob hos den lokale bager betød at han stille og roligt forelskede sig i bagerfaget. Så da han blev tilbudt en læreplads, sagde han uden tøven Ja.

"Bageruddannelsen i Australien tager fire år, og ligesom i Danmark veks-

ler man mellem at være på skole og at arbejde i virksomheden. Men det meste af det brød vi bager, er hvidt sandwichbrød, ligesom det vi kalder 'Danish' ikke har meget med dansk wienerbrød at gøre. Så det er noget af det jeg gerne vil lære om mens jeg er her," fortæller Bjarke.

Forud for besøget i Danmark kontaktede Bjarke brancheorganisation BKD (tidl. Bager- og Konditormestre i Danmark), og det er dem der har organiseret de to 'praktikbesøg'.

BKD's administrerende direktør, Henrik Mühlendorph, siger:

"Bjarkes rejse viser hvor globalt vores fag er blevet. Det er inspirerende at se en ung, talentfuld bager fra Tasmanien søge til Danmark for at lære vores håndværk og tage det med tilbage til Australien. Det vidner om den høje standard og anerkendelse dansk bagværk har internationalt, og vi er stolte over at kunne bidrage til hans udvikling."

Vil åbne mikrobageri

Bjarke er nu tilbage i Tasmanien hvor han drømmer om at starte et mikrobageri. Her vil han blandt andet gerne præsentere rugbrød og dansk wienerbrød som en del af sortimentet. Derfor brugte Henrik og Bjarke også en dag på at tage på 'studietur' og besøge nogle af de nye køben-

havnske mikrobagerier og et par 'klassiske' bagerier.

"Når man kigger på kvaliteten af det brød og de kager der bliver solgt hos mikrobagerne og hos en almindelig håndværksbager, så vil jeg påstå at der ikke er nogen forskel. Men hos mikrobagerne har de tid til virkelig at nørde ned i det de laver fordi de kun har fire eller fem produkter. Og dér kan vi som håndværksbagerer måske lære lidt, for vi er generelt gode til at tage nye produkter ind, men måske knap så gode til at fase andre ud," siger Henrik Jonsbak.

På besøg hos surdejsmesteren

Det andet stop på Bjarkes Danmarkstur gik til Ribe hvor Bjarke tilbragte et par uger hos bagermester Mikkel Hansen i Bageriet Pompei.

"Mikkel er en god kollega og virkelig dygtig. Han arbejder meget med surdej, så der er virkelig noget for Bjarke at lære," siger Henrik.

Og efter at Bjarke havde bagt masser af rugbrød til kunderne på Fre-

TH. P. Stillinges fond

Drømmer du om at rejse til udlandet og dygtiggøre dig?

Er du uddannet håndværker, og drømmer du om at rejse ud i verden og dygtiggøre dig? Det kan være et studieophold på en fagskole eller et arbejdsophold hos en særlig dygtig mester inden for dit fag.

Så kan du søge økonomisk støtte til turen hos Stillinges Fond.

Læs mere og send din ansøgning på

stillingesfond.dk

deriksberg, glædede han sig til at dykke endnu mere ned i surdejens forunderlige verden i Ribe.

Efter Ribe besøgte Bjarke den danske enzymvirksomhed Novonesis i Kongens Lyngby, inden turen gik tilbage til Tasmanien hvor han skal tage fat på at etablere sit helt eget mikrobageri.

GOLDFINGERS

- *a long lasting love affair*

På 25. år danner Janne K. Hansen og Karl Ejnar Nybo parløb i guldsmedeværkstedet Goldfingers i centrum af København. De er drevet af en stærk indre kraft og en stor kærlighed til deres fag.

TEKST JAKOB BO ANDERSEN
FOTO THOMAS TOLSTRUP

Janne (modsatte side) og Karl Ejnar har dannet par i 25 år. Sammen driver de guldsmedeværkstedet Goldfingers.

Byen summer i sommervarmen da MESTER besøger Goldfingers i Klosterstræde i det centrale København. Det store butiks- og udstillingslokale i den høje stue-etage er allerede godt varmet op af solen selvom klokken kun er 10 om formiddagen. Så det er en hel lettelse at gå ned i kælderen, hvor Janne K. Hansen og Karl Ejnar Nybo har indrettet deres værksted.

De to har dannet par de sidste 25 år. Både privat og forretningsmæssigt. Først som mester og lærling, og siden som forretningspartnere. I dag har de opbygget en forretning, hvor Janne kan dyrke sin store passion for kunsthåndværk, mens Karl Ejnar til stadighed udforsker det gamle guldsmedefag.

"Vi er begge to nørdere. Det gælder i forhold til arbejdet, men også alt muligt andet," fortæller Karl Ejnar mens han, meget symptomatisk, sirligt vejer den gode kaffe af så den passer lige på grammet.

Tre dogmer

Udgangspunktet for de to guldsmede er et ønske om at skabe unikke smykker helt fra bunden. De har formuleret tre dogmer som deres arbejde tager udgangspunkt i. Det første handler om materialer hvor Janne og Karl Ejnar har valgt kun at arbejde med fairtrade guld.

"Vi har fokus på bæredygtighed, og vi vil gerne vil være med til at hjælpe den tredje verden. Fairtrade-mærkningen betyder blandt andet

at minearbejderne har bedre forhold og tjener mere, at der er mere sikkerhed i minen, at der bliver etableret skoler og børnehaver, og at der er krav omkring retablering af naturen," fortæller Janne.

Et andet dogme handler om godt håndværk.

"Vi laver alt fra bunden og elsker alle facetter af håndværket," fortæller Karl Ejnar.

Det sidste dogme handler om formgivning hvor Janne og Karl Ejnar ofte arbejder sammen om at udvikle nye designs.

"Vi er generelt inspireret af dansk design. Så selvom vi for eksempel godt kan lide store prinsesseringe, vil vi gerne give den et twist i vores udgave af en prinsessering. Det vil typisk være ved at underspille stenen en lille smule. Den er jo ellers normalt det første du ser," forklarer Janne.

Som klippet ud af en pakke cornflakes

En af den type ringe som Janne taler om er en 'foldering' som Janne og Karl Ejnar har designet.

"Idéen kom faktisk fra en cornflakespakke hvor der var tegnet en ring man selv kunne klippe ud og folde sammen. Så i vores udgave saver jeg ringen ud af en plade af guld," forklarer Karl Ejnar.

Det tager lang tid at beregne størrelse og længde – og ikke mindst optegne - det stykke der skal skæres ud af guldpladen. Alt skal saves præcist på målet, ellers bliver ringen for stor eller for lille.

"Når jeg har det udskårede stykke, begynder jeg at folde det rundt, så det bliver til en ring. Der er også fire mindre arme som stenen fattes i, og som skal bukes op så stenen kan fastgøres. Ædelmetal kan formes og bearbejdes når det er koldt, men når man bukker et stykke metal, flytter man i bund og grund rundt på materialet. Så hvis man bare bukker det, vil det blive tyndere i bøjningen, og så risikerer det at knække.

Derfor er jeg meget opmærksom på at forme og 'flytte' guldets og sikre mig at det er lige tykt hele vejen," forklarer Karl Ejnar.

Smelter selv

Som de fleste andre guldsmede smelter og legerer Goldfingers selv det guld der indgår i smykkerne. Det hører med når man går op i sit håndværk.

"Det ville nok være nemmere at købe en plade af guld der er helt lige og flad end selv at støbe den. Men man kan slet ikke købe fairtrade guld på den måde - det kommer som granulat. Og så synes vi at det er en vigtig del af vores håndværk at vi selv laver tingene fra bunden," fortæller Karl Ejnar.

Legering betyder at guldsmeden smelter (typisk) sølv og kobber ind i guldets. Det gør guldet stærkere, så det kan holde til at blive brugt til smykker. Rent guld – 24 karat – er nemlig meget blødt og kan nærmest bukes med fingrene.

Karat betyder i denne sammenhæng en firetyvendedel, og hos Goldfingers sker legeringen typisk i to kvaliteter, 18 og 14 karat. Det vil sige at der er hhv. 75 procent og 58,5 procent finguld i blandingen.

Folderingen er skåret ud af en guldplade og bliver herefter foldet rundt, så det bliver til en ring. De fire mindre arme er her bukket op, så stenen kan fastgøres.

Som de fleste andre guldsmede smelter og legerer Goldfingers selv det guld der indgår i smykkerne.

Fordelen ved at smelte guldet selv er naturligvis også at alle rester og 'fil-krummer' samles og kan smeltes om på ny. Guld er nemlig et kostbart materiale, og derfor er det en helt naturlig del af arbejdsprocessen på et guldsmedeværksted at samle og omsmelte rester og krummer.

Guld, røgelse og ... platin

Det er knap så udbredt blandt guldsmede at arbejde med platin. Det skyldes flere ting. Dels lærer man det ikke på skolen, og dels er smelte-

punktet for platin meget højere end for guld. Så det kræver specialudstyr.

Men 'nørden' Karl Ejnar har kastet sig over det dyrebare metal.

"Det er spændende at arbejde med, og selvom arbejdsprocessen minder om at arbejde med guld, så er der nogle forskelle. Blandt andet måden man lodder på. Guld skal slagloddess, mens man svejser platin. Det synes jeg er sjovt at nørde ned i, og jeg har et svejseapparat, så jeg selv kan lodde samlingerne," fortæller Karl Ejnar.

Platin har traditionelt været dyrere end guld og opfattes derfor som mere eksklusivt. Men i øjeblikket er guldprisen så høj at de to metaller stort set koster det samme.

Smykkekunst udtrykker lige her og nu

Når man har været sammen – både professionelt og privat – i så lang tid som Janne og Karl Ejnar har, er det vigtigt at man gør nogle ting hver for sig, mener de begge.

Og det gør Janne i form af sin smykkekunst.

"Når jeg arbejder med min smykkekunst, så er det rent udtryk. Der ligger ikke nogen lange designvervejelser bag. Hvis jeg skal skabe et værk til en udstilling der har et overordnet tema, så handler det om hvordan jeg føler lige nu og her angående det tema eller emne," forklarer Janne der netop har færdiggjort et værk der skal indgå i en udstilling i Japan.

Janne sælger typisk sine værker til samlinger, gallerier eller udstillinger. Goldfingers har også selv indrettet butiklokalet i stueetagen så det fungerer som galleri. Her arrangerer de ofte udstillinger med både danske og udenlandske kunsthåndværkere og smykkekunstnere.

"Det gør at vi møder og samles med kreative kunsthåndværkere og smykkedesignere fra hele verden. Det er spændende og inspirerende, og ikke noget vi gør for profittens skyld," fortæller Janne.

Ud over selv at skabe smykkekunst sidder Janne med i "Nordisk-Baltisk mobilitetsfond for kultur" som blandt andet kan støtte kunsthåndværkere der ønsker at tage på ophold i et af de nordiske lande og i Baltikum.

Unikke København

Goldfingers ligger i en af sidegaderne i det helt centrale København. En af de gader man går hen ad, når man gerne vil finde de lokale og uafhængige butikker.

"Sammen med mange andre små håndværksevirkksomheder er vi nogle af dem der 'gemmer os' i kældre og baggårde i sidegaderne. Der er mange små guldsmede i København, og det er noget af det der er med til at gøre København unik, og også noget der tit overrasker turisterne. Modsat danskerne er de nemlig ikke så vant til at gå til en faglært guldsmed og få håndlavet et smykke," siger Janne og fortsætter:

"Men det er jo noget af det der gør håndværk til noget særligt: At man kan gå hen til en butik eller et værksted og tale med den person der laver din nye ring, syr din kjole eller bager dit brød for den sags skyld. Det er en fantastisk oplevelse, og det er da så meget federe at få noget der er skabt af en håndværkers kærlighed til sit fag end et massefremstillet produkt," siger Janne.

Hovedparten af kunderne hos Goldfingers er helt almindelige mennesker der er på jagt efter en vielsesring, et armbånd eller et andet unikt smykke. Og det undrer Janne at det håndlavede og unikke håndværk ikke appellerer mere til den velhavende del af befolkningen.

"Når man ser på 'dem med mange penge', så køber de for det meste tøj og smykker fra de store eksklusive internationale brands. Det undrer mig faktisk at de ikke i højere grad går til en skrædder og får syet et helt særligt stykke tøj, en modist og får lavet en hat, en sadelmager og får lavet en personlig lædertaske eller

Butiklokalet i stueetagen fungerer også som galleri.

en guldsmed og får lavet en unik ring," siger Janne.

Drives af en indre kraft

Janne og Karl Ejnar har drevet Goldfingers sammen i snart 25 år. At netop de to skulle drive deres egen virksomhed, er nok ikke en tilfældighed. De er nemlig begge vokset op med forældre der var selvstændigt erhvervsdrivende. Så de har det altså med hjemmefra.

Men man bliver jo ikke nødvendigvis velhavende af at drive sin egen virksomhed. Så det må være noget andet der trækker. Janne forklarer:

"Vi elsker begge to at arbejde med smykker og skabe noget. For mit vedkommende har jeg været guldsmed i 30 år, og efter et par år som svend var der for mig en form for naturlig udvikling i at starte op selv. Men det er hårdt at være selvstændig, så det er nok en kraft indeni der driver lysten," siger Janne.

Startede med et kys

Janne gik i lære som guldsmed da hun var 16 år gammel.

"Jeg har altid danset og tegnet meget, og i det hele taget været kreativ. Efter folkeskolen gik jeg på efterskole, og her havde de et værksted som jeg arbejdede i. Og med en anbefaling fra en af mine lærere i hånden gik jeg ud for at søge en læreplads som guldsmed. Den fik jeg hos Henrik Ørsnæs i Aalborg," fortæller Janne.

Efter et par år som svend, hvor hun blandt andet arbejdede i en juvelerforretning, startede hun på Institut for Ædelmetal hvor hun uddannede sig som smykkedesigner.

Mens hun studerede på instituttet, blev hun kærestet med Karl Ejnar der på det tidspunkt havde arbejdet som skoventreprenør i en årrække, samtidig med at han studerede geologi på universitetet. Janne havde indrettet et værksted i sin lejlighed, og det varede ikke længe før Karl Ejnar begyndte at gå hen i Janes værksted og arbejde. Og inden længe hjalp han Janne med at udføre mindre opgaver og bestillinger som hun ikke selv kunne nå. Naturligvis under kyndig vejledning.

"Det var selvfølgelig lidt vanskeligt at jeg nogle gange skulle være chef overfor min kæreste, og måske sige at noget han havde brugt fem dage på ikke var godt nok, og at han måtte starte forfra. Men han er superdygtig, så det var ikke noget problem," fortæller Janne, mens Karl Ejnar følger op:

"Jeg blev hurtigt klar over at det her kunne jeg godt finde ud af, og at jeg syntes at det var sjovt og spændende. Jeg er vokset op ude i en skov, og vi havde altid et bål kørende. Så jeg sad som barn ved bålet og smedede ting, eller jeg arbejdede med læder i min fars værksted. Så det med at være praktisk og skabe noget har jeg altid gjort. Men det at stå med svendebrevet i hånden gav en helt særlig følelse af at 'det her er jeg sgu god til'," fortæller Karl Ejnar.

Det er nu 25 år siden at det hele startede med et kys.

Navnet Goldfingers er naturligvis inspireret af den ikoniske James Bond-film "Goldfinger" og hentyder samtidig til at Janne K. Hansen og Karl Ejnar Nybo arbejder med det værdifulde ædelmetal i deres værksted.

Mød Andreas Mogensen på Danmarks Tekniske Museum

SEP
28

Tag med på eventyr når Danmarks Tekniske Museum og Håndværkerforeningen åbner op for en dag spækket med rumaktiviteter og foredrag for hele familien

Danmarks Tekniske Museum, Fabriksvej 25, 3000 Helsingør, Danmark

hfk.dk/aktivitetscenter

Pension for Selvstændige

Godt håndværk handler også om at passe på sig selv

Husk at forsikre dig, mens du arbejder,
og husk at spare op, til du er færdig med at arbejde.

Hos Pension for Selvstændige får du rådgivning
og hjælp til at finde din løsning.

Book et møde på **www.PFS.dk** – eller ring på **33 93 86 00**

Håndværksfagene udvikler sig voldsomt i disse år, og udviklingen ser ikke ud til at aftage i fremtiden. Teknologien, materialerne og metoderne forandrer sig, og det stiller nye krav til fremtidens håndværkere, og derfor også til håndværksuddannelserne.

Uddannelsesdirektørerne ruster sig til fremtidens håndværksuddannelser

MESTER har talt med Morten Emborg og Ole Heinager der er direktører for henholdsvis TEC og NEXT, de to store uddannelsessteder i København for en lang række erhvervsuddannelser og ikke mindst håndværksuddannelser.

De giver begge deres bud på hvilke udviklingstendenser de ser, hvad det betyder for uddannelserne, og ikke mindst hvordan vi kan sikre at kommende håndværkere er klar til fremtidens udfordringer.

Fagene udvikler sig i forskellige tempi

På TEC uddanner man blandt andre mekanikere, elektrikere, bygningsmalere og automatikteknikere samt låsesmede. Direktør Morten Emborg fra TEC giver her et indblik i hvordan de forskellige fag udvikler sig, og lufter muligheden for et nyt akademi for klassiske håndværk.

"Den udvikling der sker inden for vores fag på TEC, er ret forskellig i forhold til hastigheden op mod de nye teknologier. For eksempel ser vi i disse år inden for

mekanikerfaget et teknologispring hvor vi går fra fossilbiler til hybrid- og elbiler. Det er en udvikling vi er nødt til at være på forkant med, og derfor er vi i gang med at udvikle en særlig uddannelse som elbildekniker. Det er nogle helt specifikke kompetencer man skal mestre for at kunne servicere privatkunder og virksomheder der bruger eldrevne transportmidler," siger Morten Emborg.

Men udviklingen giver også nogle udfordringer: Markedet efterspørger på den ene side mekanikere, mens reglerne om uddannelsen på den anden side stiller nogle uddannelseskrav som er irrelevante for biler der kører på el, fx et krav om at man skal kunne skifte tændrør på en bil – en funktion der ikke benyttes i elbiler.

"Det er helt klart teknologien der driver udviklingen, og det

giver et systemproblem i branchen, fordi den teknologiske udvikling overhaler den formelle del der handler om at få bekendtgørelsen på området tilpasset hurtigt nok. Men så er det vores opgave at sørge for at vores uddannelser følger med fagenes udvikling, og at vores elever får de kompetencer som virksomhederne efterspørger," siger Morten Emborg.

Glidende udvikling

Et andet fag i hastig udvikling er elektrikerfaget. Men her er udviklingen sket over længere tid.

"Elektrikerfaget var oprindeligt et fag hvor det gjaldt om at lære at trække ledninger og slutte dem til en kontakt, så man kunne tænde lys. Men faget er med tiden blevet meget bredere fordi teknologien har åbnet nye muligheder. I dag arbejder en elektriker med intelligente bygningsteknologier som blandt andet styrer varme, lys og sikkerhed remote via mobiltelefonen. Men modsat udviklingen inden for transportområdet er det ikke en udvikling der er kommet nærmest fra den ene dag til den anden. Det har været en mere glidende overgang, hvor vi i samarbejde med branchen løbende har udviklet uddannelsen, så den giver en elektrikerlærling de nødvendige kompetencer," siger Morten Emborg.

Brancheglidning

Et af de mindre fag på TEC er låsesmedsuddannelsen. Den er et eksempel på et ældre fag hvor man typisk har skullet lære at sætte en lås på en dør, reparere og åbne den. Et meget mere

mekanisk fag end for eksempel elektrikerfaget. Men her sniger teknologien sig også ind, og samtidig nærmer de to uddannelser sig hinanden mere:

"Låsesmedsuddannelsen er blevet langt mere automatiseret, og i dag skal en låsesmed både kunne lave sikkerhedssystemer og håndtere elektroniske nøgler. Det gamle håndværk træder lidt i baggrunden for teknologien og processerne, og derfor rykker faget mere i retning over mod elektrikerne," siger Morten Emborg.

Tendensen afspejles også i smedefaget. Hvor det førhen var hænderne der bearbejdede metaller, sker det i stort omfang i dag med hjælp fra robotteknologi. Det kræver en viden om den type arbejde og forståelse for programmering, automatik og processer.

"Du skal selvfølgelig stadig have forståelse af metallerne og vide hvordan de skal bearbejdes, og du skal kunne svejse, men du er også nødt til at vide hvordan man programmerer og arbejder med svejserobotter, så opgaven bliver udført rigtigt," siger Morten Emborg.

Ny måde at sammensætte uddannelser på

Udfordringen med at udvikle uddannelserne så de hele tiden lever op til de mange forskellige typer af krav, betyder at uddannelserne skal skrues sammen på en anderledes måde end det er tilfældet i dag. Samtidig er der stor forskel på hvor langt de forskellige virksomheder er i den teknologiske udvikling.

"I Danmark har vi virksomheder som er langt fremme med blandt andet intelligent bygningsstyring, mens der fortsat er mange virksomheder der er gode til at lave klassiske elinstallationer. Der er et kæmpe gap mellem de tekniske kompetencer på det marked, og teknologien bliver kun ved med at øge det. Men fremtidens elektrikere skal kunne løse det hele, og vi skal klæde dem så godt på som muligt under deres uddannelse, så de kan begå sig uanset hvilken virksomhed de kommer til at arbejde i. Det betyder at uddannelserne hele tiden skal udvikles, nogle hurtigere end andre. Men det tager tid at ændre uddannelsen formelt," siger Morten Emborg.

I forhold til omfanget af de enkelte fag er det vigtigt at finde ud af, hvornår man er grunduddannet tilstrækkeligt. Herefter kan man så bygge ovenpå.

"Der er forskel på hvordan vores forskellige uddannelser er bygget op, men hvis vi ser på elektrikeruddannelsen, er der hovedforløb 1 som alle skal gennemføre, og derefter er der 32 moduler at vælge mellem. Uddannelserne kunne godt være mere modulært bygget op så man kunne vælge mere til og så måske lægge specialiseringen senere. Men uanset hvordan vi gør det, er det nødvendigt for alle der uddanner sig i dag at de er parate til livslang læring og uddannelse for at kunne følge med den konstante udvikling," siger Morten Emborg.

Nyt akademi for klassisk håndværk?

Hvis vi ser på den grønne omstilling, ser TEC-direktøren en mulighed for at nogle af de gamle håndværksfag og -uddannelser får en renæssance.

"Vi lever i en tid hvor vi er blevet mere og mere bevidste om forbrug og om hvordan vi belaster miljøet mindst muligt. Vi ser det for eksempel i den stigende interesse der er for at reparere og bevare ting. Der er ikke nogen der længere rigtigt bifalder den gamle køb-og-smid-væk-tankegang. Tag for eksempel skomageruddannelsen. Den er forsvundet. Men hvem ved - måske bliver den relevant at genopfinde, men

i en ny kontekst hvor skomageren er reparatør. Det samme gælder elektroteknikmekanikeren. Engang var det den håndværker der reparerede elektronik, men nu skrotter vi det meste. Måske er tiden kommet til at lave det om og genindføre elektroteknikmekanikerne," siger Morten Emborg og bringer samtalen hen på andre gamle håndværk:

"Da Børsen brændte, talte mange om hvordan den skal kunne genopføres. Har vi nok håndværkere der i dag kan lave lofter og vægge som er lige så flotte som dengang? I Frankrig, hvor den ikoniske katedral Notre Dame brændte for få år siden, har de en fornem kulturarv med gamle bygninger, og den holder de ved lige ved at uddanne håndværkere til netop at kunne restaurere de gamle bygninger. Den tilgang har vi misset, tror jeg," siger Morten Emborg.

Han taler om det der er "umisteligt". Bygninger der ikke må gå tabt og derfor skal vedligeholdes, og genopbygges hvis det skulle gå så galt som det var tilfældet med Børsbygningen og Dragespiret.

"De bygningsmalere vi uddanner i dag, kommer ikke primært til at male hvide vægge for private, som de gjorde førhen. I dag skal de kunne lære om farver, frihåndsmaling og restaureringer. Det kunne være at vi skulle være bedre til at uddanne malerne til det, så de har de kvalifikationer der skal til for at arbejde med det jeg kalder det umistelige," siger Morten Emborg.

Morten Emborg kommer med et bud på hvordan vi kan bevare - og genopfinde - de fag der enten er

forsvundet eller hvor de gamle håndværkskundskaber er ved at gå tabt:

"Man kunne oprette et akademi for klassiske erhvervsuddannelser. En uddannelsesform hvor man søger efter principperne i fortiden og bringer dem ind i nutiden, så vi fastholder det umistelige i fagene, men skalerer det i en moderne kontekst. Det vil kræve prioriteringer, og at man gør plads til det. Men jeg tror at der er mange der ville være interesserede i at gå på sådan et akademi. Jeg synes det ville være fantastisk hvis det kunne etableres," siger Morten Emborg.

Håndværksfag kræver løbende uddannelse

At der konstant er udvikling i samfundet, og dermed også i håndværket, er ikke nogen nyhed. Håndværk har altid udviklet sig, og man har løbende udviklet og forbedret både metoder, materialer og - ikke mindst - værktøj. Men i disse år går udviklingen stærkere end nogensinde før, og det skaber både muligheder og udfordringer for håndværksuddannelserne.

På NEXT Uddannelse København uddanner man blandt andet murere, tømrere, snedkere, struktører og frisører, og i alle fag sker der nyt. Men særligt i byggefagene er der stor udvikling fagligt, materiale-mæssigt og i forhold til metoder. Ifølge Ole Heinager, der er administrerende direktør for NEXT, er der to elementer der fylder meget i de enkelte håndværksfag: den grønne omstilling og den teknologiske udvikling.

"Når vi taler den grønne omstilling, er det primært på materialeområdet der sker meget nyt i øjeblikket. Man skal som tømrer blandt andet lære at arbejde med træuld og andre isoleringsmaterialer der er kommet på markedet som mere grønne alternativer. Der er også et materiale som CLT (Cross-Laminated Timber), store plader krydslamineret tømmer der blandt andet kan bruges til etageadskillelser i byggeriet. Men selv om vi begynder at bruge nye materialer, behøver det ikke at ændre metoderne. En tømrer skal stadig lære det grund-

læggende, kunne bruge en sav og en skruemaskine, men skal samtidig lære at arbejde med de nye materialer," siger Ole Heinager.

Udviklingen inden for bæredygtighed går stærkt, og det giver udfordringer på flere områder. I forhold til mange nye materialer tager det lang tid at teste dem for at finde ud af hvordan de holder i det lange løb. Samtidig eksperimenterer man med gamle metoder og materialer for at finde frem til bæredygtige alternativer til de materialer der bruges i dag.

"På vores videncentre arbejder vi med nogle af de gamle metoder og materialer. Vi har også bygget shelters af beton blandet med strandskaller som er meget solide. Der er også andre materialer - som det ålegræs vi kender fra Læsøhusenes tangtage - som er gået i glemmebogen, men som måske kan bruges som isolering igen. Men det er lidt "trial and error" vi er i gang med på grund af efterspørgslen og behovet for at finde nye alternative materialer. Der er for eksempel meget af den træuld vi arbejder med som vi ikke ved om klasker sammen om 30 år," siger Ole Heinager.

Snedker og procesoperatør

Det andet store område når vi taler fagenes udvikling, er teknologien. I øjeblikket er kunstig intelligens eller AI (Artificial Intelligence) på de flestes læber, og inden for byggefagene er der også meget ny teknologi på vej. På NEXT har de lige investeret i 15 robo-

I dag arbejder mange i metal-fagene mere med teknologiske hjælpemidler end med hammer og ambolt

tarme som kan lave det meste. Men der er trods alt fag der ligner sig selv. I hvert fald lidt endnu.

"Inden for murerfaget går det ikke så hurtigt. Cementen og betonen er ikke ændret meget. Stenen bliver lagt som for 400 år siden. Men vi begynder at tale om murerrobotter, og hvis vi kigger på hvordan udviklingen har været inden for store industriområder som for eksempel Pharmaindustrien, blev den ramt af udviklingen for 20 år siden. Her er det Industrioperatøren der sidder bag en computer og styrer produktionen, i modsætning til tidligere hvor det foregik langt mere manuelt. Jeg kan forestille mig at inden for 5-10 år vil en stor del af de klassiske håndværkere blive suppleret af procesoperatører. Hvis man ser på det moderne maskinsnedkeri, er det teknologisk langt fremme i forhold til det vi underviser i. Det er blevet meget automatiseret hvilket betyder at procesoperatøren bliver et supplement til snedkerne, og den udvikling vil komme til flere håndværksfag," siger Ole Heinager.

Det er en udvikling der vækker bekymring hos NEXT-direktøren i forhold til uddannelsen af håndværkerne.

"Jeg bekymrer mig over at vi ikke kan nå at følge med, både hos skolerne og virksomhederne. Vi har mange SMV- virksomheder, og de kan have svært ved at komme med på den nye teknologiske bølge. Det kan udkoncurrere de mindre virksomheder hvis man på et tidspunkt kan få en robot med ud og bygge. Samtidig er der en udfordring i den hastighed det tager at omstille uddannelserne og opdatere lærerne, fordi der sker store ændringer meget hurtigt. Vi kan ikke vente otte år på at ændre uddannelserne, men vi famler lidt i blinde," siger Ole Heinager.

"Det har altid været svært at spå om hvad fremtiden bringer. Med AI kommer der nogle nye muligheder, også i byggefagene. Vores tømrerelever kan få lavet en kvist i ChatGPT, men der skal stadig et menneske til at verificere resultatet, så der er stadig behov for at man kan bygge et hus og forstå dimensionerne.

Og så er der samarbejdet på tværs af fagene. Arkitekter og ingeniører har AI til rådighed og 3D er ved at blive til 5D, og vi risikerer at vores håndværkere kommer bagud hvis de ikke arbejder i samme teknologi. Det kan give problemer i samarbejdet," siger Ole Heinager.

Nye uddannelsesformer bliver nødvendige

Der er stadig fag som ikke bliver berørt af den teknologiske udvikling på samme måde som byggefagene. Servicefag som frisører, tjenere og kokke bliver ikke ramt så meget. Det er en serviceoplevelse og der vil man stadig gerne vil betjenes af et menneske og have den oplevelse det er.

Men hvis man ser historisk på andre håndværksfag gennem tiderne, er der fag der er forsvundet. Tidligere uddannede NEXT blandt andet typografer og andre former for grafiske teknikere, men her er der en række fag som er forsvundet på grund af den teknologiske udvikling. I dag bliver de samme opgaver løst med computere. Det viser at det er nødvendigt, ikke bare for uddannelserne men også for dem der uddanner sig, at uddannelsen skal fortsætte hele livet.

"Både den grønne omstilling og den teknologiske udvikling gør at vi alle skal være mere læringsparate. Det med at man efter fire år siger at nu er man færdigudlært, holder ikke mere. Man skal reelt efteruddannes efter to år igen. Måske skal vi lave kortere grunduddannelser på to år og så obligatoriske efteruddannelser efter kort tid. Det ville gøre at man sørger for at være opdateret på den nye udvikling, og dermed hele tiden er dygtig til sit fag. Man skal uddanne sig hele livet for at følge med," siger Ole Heinager.

Murerfaget er et af de fag, der endnu ikke er så påvirket af teknologiudvikling, men der er murerrobotter på vej.

Kulturnatten 2024 i Moltkes Palæ

OKT
11

Skal du ud i Kulturnatten, så må du ikke snyde dig selv for et besøg i Moltkes Palæ hvor Håndværkerforeningen & Moltkes Palæ inviterer indenfor til en aften fyldt med familievenlige aktiviteter.

Mød kunstneren bag ÅRETS KULTURNAT PLAKAT

Oplev "I Tråd Med Verdens" smukke håndværk, når de udstiller dette års Kulturnat plakat "Øjne i natten" i Chr. X Salon på 1. sal i Moltkes Palæ.

Liv Bejer Heckmann fortæller om hvordan "I Tråd med Verden" driver sy- og design værksteder i udsatte boligområder, og om plakatsens tilblivelse.

hfk.dk/aktivitetscenter

UDSTILLING 3DAYSOFDDESIGN

Lækkerhed på lækkerhed på lækkerhed

I juni måned fyldte Københavns Snedkerlaug Moltkes Palæ med sublimt håndværk da laugets for 3. gang var med i den Københavnske Designfestival 3daysofdesign.

TEKST JAKOB BO ANDERSEN
FOTO SETH NICOLAS

Nogle gange er grænserne mellem design, kunst og håndværk flydende, og det understregede Snedkerlaugets udstilling Carpentry Craft KBH 2024 på bedste vis. Alle værker var udført af faglærte snedkere, og udstillingen bød på et overflødighedshorn af sublimt nutidigt snedkerhåndværk, - design og -kunst.

"Vi ville gerne vise den enorme spændvidde der er i vores fag. Den dybe faglighed og kærligheden til træ som materiale er det fælles udgangspunkt. Men arbejdet og processerne har ført håndværkerne vidt forskellige steder hen. Og det er fantastisk at se hvordan kreativiteten og lysten til at eksperimentere blomstrer," siger oldermann Mads Raaschou og fortsætter:

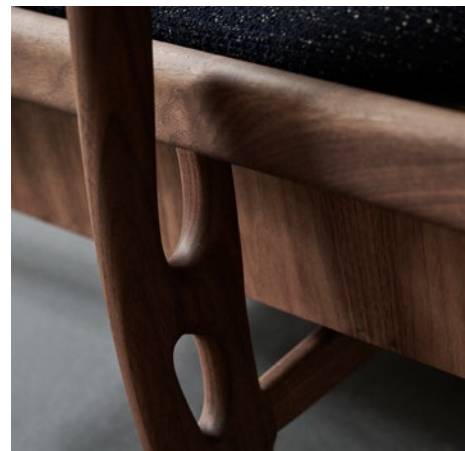
"Dansk snedkerhåndværk er i international topklasse, og snedkerhåndværket personificerer om noget dansk design. Fra Snedkerlaugets side vil vi gerne være med til at udbrede kendskabet til vores evner inden for forarbejdning og formgivning af træ.

Derfor er det helt naturligt at vi er med ved 3daysofdesign," siger Mads Raaschou.

Udstillingen bød på værker skabt af etablerede håndværkmestre samt eksempler på svendepøver og værker skabt af unge talenter under uddannelse.

På udstillingen kunne man blandt andet se et helt særligt spisebord der er skabt af kongehusets eget snedkeri. Bordet er designet med input fra H.M. Dronning Mary. Bordpladen har en unik blanding af 16 forskellige træsorter som er blevet til ved brug af overskydende træstykker fra Kongehusets trælager og normalt ikke ville være egnede til møbelproduktion på grund af deres begrænsede størrelse og kvalitet.

Dronningen besøgte udstillingen i Moltkes Palæ og var på den måde med til at kaste glans over det smukke snedkerhåndværk.

Snedkerprisen 2024

I forbindelse med udstillingen uddelte Snedkerlaugets Snedkerprisen 2024. Den gik i år til Marcussen & Søn Orgelbyggeri A/S for byggeriet af et nyt, smukt orgel til Rødovre Kirke.

Om valget siger oldermann Mads Raaschou:

"Mange af os har siddet i kirken og været betaget af den klerikale orgelmusik. Nogle gange har vi været så heldige at have et god kig til det

smukke, avancerede håndværk der med sans for detaljering indrammer de synlige orgelpiber - et sofistikeret snedkerhåndværk der har været praktiseret i århundreder. Det er godt at vide at der står en snedker bag den gode lyd."

Med valget af Marcussen & Søn Orgelbyggeri som modtager af Snedkerprisen 2024 har priskomiteen rakt ud til en ædel afgrening af snedkerfaget. Her er tale om et fag der begynder som en del af snedkeruddannelsen, men som i løbet af uddannelsen

drejer fagligheden mod det specialiserede, raffinerede og traditionelle fag - orgelbyggeri.

Snedkerprisen er på 150.000 kr. der er skænket af Kirsten & Freddy Johansens Fond.

Find en oversigt over udstillerne og se mange flere fotos fra udstillingen på:

snedkerlauget.dk

KØBENHAVNS
SNEDEKERLAUG
MEDLEM AF
HÅNDVÆRKER
FORENINGEN
KBH

OKT
23

Fra traktor til
Lamborghini

MEDLEMSARRANGEMENT

*Oplev Snedkerprisen 2024 i
Rødovre Kirke*

Håndværkerforeningen inviterer i samarbejde med Snedkerlauget på besøg i Rødovre Kirke hvor vi skal se kirkens nye orgel.

SEP
18

SALONERNE I MOLTKE'S PALÆ

Formiddagssalon & bagværk fra Det Franske Conditori

Sving forbi os til en kop kaffe, byens bedste selskab og den berømte Tivolikage fra Det Franske Conditori.

OKT
2

FORDRAG I SALONERNE I MOLTKE'S PALÆ

Søs Marie Serup om den politiske situation i Danmark og USA

Få indsigt i dansk politik og en update på det amerikanske valg når tidligere spindoktor Søs Marie Serup gæster os i salonerne.arbejdspladsen.

DEC
1

FOLKETEATRET

Ronja Røverdatter - en magisk familiefest

Giv hele familien den bedste adventsgave og start december måned i teatret sammen med Ronja Røverdatter og foreningens medlemmer.

DIVELLO
MOBIL SIKKERHEDSMÅKULERING

Nyager 6 - 2605 Brøndby
Tlf: 43 96 71 41 - Fax: 43 96 71 51
DS/EN ISO 14001 certificeret
www.toftena.dk

Følg Håndværkerforeningens arbejde

Hvis du har lyst til at følge med i Håndværkerforeningens arbejde for at sætte fokus på godt og smukt håndværk, på at sikre en erhvervsvenlig hovedstad og få flere unge til at vælge en erhvervsuddannelse, så kan du følge os på hhv. Facebook, Instagram eller LinkedIn

facebook.com/
haandvaerkerforeningenkbh

instagram.com/
haandvaerkerforeningenkbh

linkedin.com/company/
haandvaerkerforeningenkbh

**HÅNDVÆRKER
FORENINGEN
KBH**

PÅ FALDEREBET

Er vi på vej mod et sjælløst København?

Et gammelt ordsprog siger at forandring fryder. Men det er ikke helt de tanker jeg får når jeg bevæger mig rundt i København i disse år. Her kan man nemlig i stigende omfang konstatere at små unikke håndværksbutikker opgiver København og flytter ud af byen eller helt lukker deres forretning.

Naturligvis vil der altid være en udvikling i en storby som København. Men netop nu er byen i gang med at ændre karakter og blive mindre divers og mere strømlinet. Flere og flere små håndværksbutikker flytter eller lukker, og hvis butikslokalerne ikke står tomme tilbage, fyldes de i stedet af internationale tøjbutikker, filialer af byggemarkeder, kædeforretninger eller andre kønsløse pop up-butikker.

Årsagen er simpel – jo lavere postnummer, desto dyrere er det at drive sin butik eller værksted. Men desværre er det ikke kun en udvikling der begrænser sig til Indre By. Også brokvartererne er ramt.

Vi kan allesammen påvirke udviklingen. Virksomhedsejerne skal naturligvis selv sikre at forretningen er af en sådan kaliber at der kommer kunder i butikken. Men bygningsejerne har også muligheden for at drive

deres udlejning således at der bliver plads til både den store og lille økonomi, mens kommunen har magt til at sikre de overordnede rammevilkår der giver plads til et mangfoldigt erhvervsliv og sikrer mobilitet for både kunder og erhvervsliv.

Men det største ansvar ligger hos kunderne og i særdeleshed hos københavnernes selv. For hvis man ikke handler hos de små lokale butikker, håndværksvirksomheder og værksteder, så må de lukke.

Et mangfoldigt og blandet byliv er til gavn for alle og samtidig et værn mod at København ender som en sjælløs og ligegyldig kulisser.

CHRISTOFFER SUSÉ
ADM. DIREKTØR

**HÅNDVÆRKER
FORENINGEN
KBH**

Læs også
**København
ændrer karakter**
MESTER sætter fokus på
København. Læs temaet om
den nye transformation af
København på side 18-31.